

ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Μηνιαίο Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Μηνιαίο Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων

Εκδότης:

**ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ**

Σύμβουλοι έκδοσης:

Νικόλαος Φίλιππας, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς, Πρόεδρος Δ.Σ. και Επιστημονικός Διευθυντής ΚΕΠΕ,
Γεώργιος Λελεδάκης, Μέλος Δ.Σ. ΚΕΠΕ, Επ. Καθηγητής, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Συντακτική ομάδα:

Στέλιος Καραγιάννης (Υπεύθυνος έκδοσης)

Πρόδρομος Βλάμης

Σωτήρης Παπαϊωάννου

Γεωργία Σκίντζη

Αθανάσιος Χύμης

Διοικητική υποστήριξη -

Πληροφορίες:

Χρήστος Ελευθεριάδης

Τηλ. 210 3676359

Email: greekconomy@kepe.gr

Γλωσσική επιμέλεια:

Ελένη Σουλτανάκη

Copyright 2014

ΚΕΝΤΡΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ

ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Αμερικής 11, Αθήνα, 106 72,

Τηλ.: +30-210-3676.300, 210-3676.359

Fax: +30-210-3630.122, 210-3611.136

Το περιοδικό **ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ** αναρτάται στον δικτυακό τόπο <http://www.kepe.gr/greekconomy.htm>

Οι γνώμες και κρίσεις που διατυπώνονται στα άρθρα είναι των συγγραφέων και δεν αντιπροσωπεύουν αναγκαστικά γνώμες ή κρίσεις του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Μηνιαίο Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων

№ 2 • ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2014

EDITORIAL 4

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΟΤΕΡΩΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 5

Αθανάσιος Χαρέμης, Αθανάσιος Χύμης

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ: 2008-2012 12

Έρση Αθανασίου, Νικόλαος Κ. Κανελλόπουλος

ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΩΣ ΜΟΧΛΟΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ 17

Φωτεινή Οικονόμου

ΑΝΙΧΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΕΣ
ΤΑΣΕΙΣ: ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ
ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 25

Καθ. Νικόλαος Φίλιππας

Στο παρόν τεύχος της *Ελληνικής Οικονομίας* γίνεται μια επισκόπηση των βασικότερων οικονομικών εξελίξεων στην Ελλάδα και παρουσιάζονται τρία άρθρα που πραγματεύονται τη σημαντικότητα της εξωστρέφειας και των επενδύσεων. Συγκεκριμένα, στο πρώτο άρθρο παρουσιάζονται αναλυτικά τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της ελληνικής οικονομίας σε επίπεδο εξαγωγίμων αγαθών και υπηρεσιών. Το δεύτερο άρθρο σκιαγραφεί την πορεία των άμεσων ξένων επενδύσεων διεθνώς και στην Ελλάδα, υπογραμμίζοντας τη σπουδαιότητά τους στην ενδυνάμωση του παραγωγικού ιστού της χώρας. Στο τελευταίο άρθρο επιχειρείται μια παρουσίαση των ευκαιριών και προοπτικών στον τομέα του τουρισμού με βάση τις διεθνείς καταναλωτικές τάσεις και ιδιαίτερα των αναδυόμενων αγορών.

Ελπίζουμε ότι τα άρθρα του τεύχους θα αποτελέσουν το έναυσμα για την προώθηση του επιστημονικού διαλόγου στη χώρα με απώτερο σκοπό την εξαγωγή χρήσιμων ιδεών και ζητημάτων ανοιχτού διαλόγου.

Στέλιος Καραγιάννης
Ερευνητής ΚΕΠΕ

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΟΤΕΡΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Αθανάσιος Χαρέμης, Υποψήφιος διδάκτωρ Πανεπιστημίου Πειραιώς

Αθανάσιος Χύμης, Ερευνητής ΚΕΠΕ

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

- Σύμφωνα με την έκθεση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (Jan.-2014), η παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα αναμένεται να ενισχυθεί τα επόμενα δύο χρόνια, χάρη στην ανάκαμψη των ανεπτυγμένων οικονομιών, κυρίως των ΗΠΑ και της Γερμανίας. Η παγκόσμια ανάπτυξη προβλέπεται στο 3,7% για το 2014 και στο 3,9% για το 2015. Σύμφωνα με το ΔΝΤ, η χαλαρή νομισματική πολιτική θα πρέπει να συνεχιστεί, ώστε να αντισταθμίσει τις επιπτώσεις της δημοσιονομικής προσαρμογής.
- Σε πολλές αναπτυσσόμενες οικονομίες παρουσιάζονται σημαντικές διαρθρωτικές αδυναμίες, τις οποίες πρέπει να διορθώσουν, ώστε να αντιμετωπίσουν τους κινδύνους και να προσαρμοστούν σε χαμηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης (IMF, Ιανουάριος 2014). Επίσης, ορισμένες οικονομίες κρίνεται απαραίτητο να διαχειριστούν την πιστοληπτική ποιότητα και τις εκροές

Πίνακας 1
Οι εκτιμήσεις για τους ετήσιους ρυθμούς ανάπτυξης

	2012	2013	2014	2015
Κόσμος	3,1	3,0	3,7	3,9
Ανεπτυγμένες οικονομίες	1,4	1,3	2,2	2,3
ΗΠΑ	2,8	1,9	2,8	3,0
Ευρωζώνη	-0,7	-0,4	1,0	1,4
Γερμανία	0,9	0,5	1,6	1,4
Γαλλία	0,0	0,2	0,9	1,5
Ιταλία	-2,5	-1,8	0,6	1,1
Ισπανία	-1,6	-1,2	0,6	0,8
Ιαπωνία	1,4	1,7	1,7	1,0
Αναπτυσσόμενες οικονομίες	4,9	4,7	5,1	5,4
ΝΑ Ευρώπη	1,4	2,5	2,8	3,1
Ρωσία	3,4	1,5	2,0	2,5
Αναπτυσσόμενη Ασία	6,4	6,5	6,7	6,8
Κίνα	7,7	7,7	7,5	7,3
Ινδία	3,2	4,4	5,4	6,4
Λατινική Αμερική	3,0	2,6	3,0	3,3
Βραζιλία	1,0	2,3	2,3	2,8
Μ. Ανατολή και Β. Αφρική	4,1	2,4	3,3	4,8
Υποσαχάρια Αφρική	4,8	5,1	6,1	5,8

Πηγή: International Monetary Fund (WEO, Jan. 2014).

κεφαλαίων που πραγματοποιήθηκαν τον 1^ο μήνα του 2014. Πολύ χαρακτηριστικό είναι ότι νομίσματα χωρών όπως η Τουρκία, η Βραζιλία, η Ν. Αφρική, η Ινδία, η Ινδονησία και η Αργεντινή παρουσίασαν σημαντική διολίσθηση. Τέλος, καθοριστικό παράγοντα για την πορεία τους εντός του 2014 αναμένεται να έχουν οι εκλογικές αναμετρήσεις, που αυξάνουν την αβεβαιότητα.

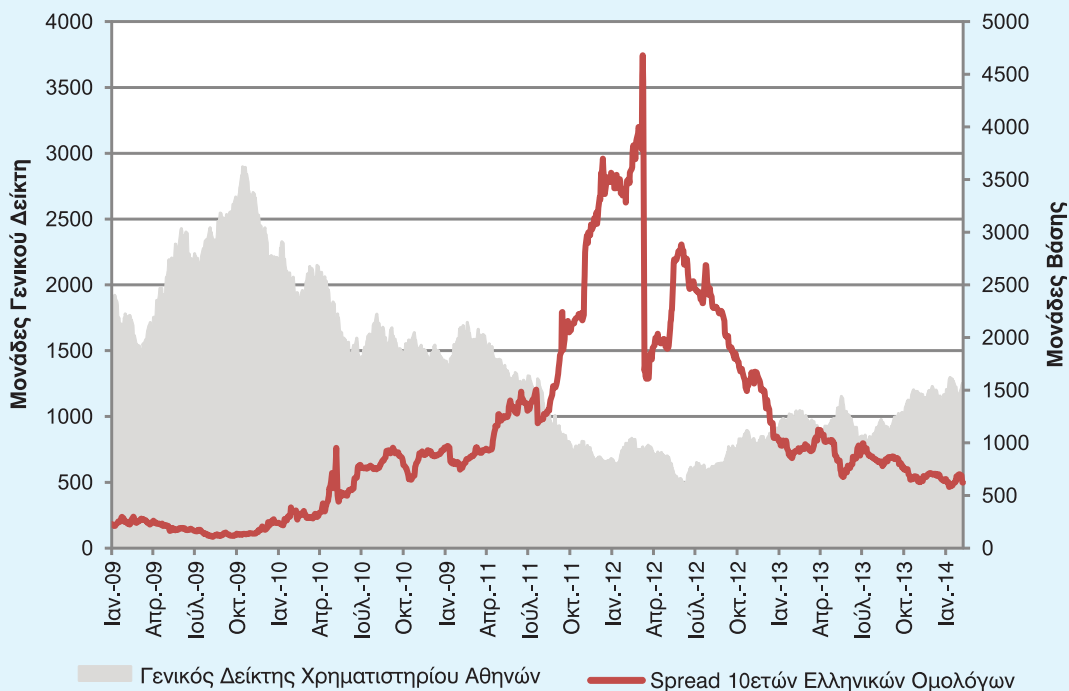
- Στις ΗΠΑ ο ρυθμός ανάπτυξης αναμένεται να ενισχυθεί το 2014 στο 2,8%, από 1,9% το 2013. Η Ευρωζώνη με τη σειρά της ξεφεύγει από τον κλοιό της ύφεσης και δείχνει σημάδια ανάκαμψης για το 2014 (IMF, Ιανουάριος 2014). Ο ρυθμός ανάπτυξης αναμένεται στο 1% για το 2014 και 1,4% για το 2015. Οι ρυθμοί ανάπτυξης αναμένεται να είναι πιο ήπιοι στις περιφερειακές οικονομίες, με εξαίρεση την Ισπανία, ενώ η στρατηγική θα πρέπει να είναι προσανατολισμένη στις εξαγωγές. Στην Ελλάδα, η ύφεση περιορίστηκε στο 3,7% το 2013, ενώ για το 2014 ο ρυθμός ανάπτυξης εκτιμάται στο 0,6%.
- Σύμφωνα με το *World Economic Outlook* του IMF (Ιανουάριος 2014), οι αναπτυσσόμενες οικονομίες αναμένεται να παρουσιάσουν ρυθμούς ανάπτυξης της τάξης του 5,1% το 2014 και 5,4% το 2015. Για την Κίνα, παρά το γεγονός ότι ενίσχυσε την ανάπτυξή της λόγω της αύξησης των επενδύσεων το 2^ο 6μηνο του 2013, αναμένεται να μετριαστούν οι ρυθμοί ανάπτυξης στο 7,5%, λόγω της επιβράδυνσης της πιστωτικής επέκτασης και της αύξησης του κόστους χρηματοδότησης. Για την Ινδία παρά το γεγονός ότι ωφελείται από την ισχυροποίηση της παγκόσμιας ανάπτυξης, μέσω των εξαγωγών και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων για την τόνωση των επενδύσεων, οι εκτιμήσεις για τους ρυθμούς ανάπτυξης περιορίστηκαν όπως και της Βραζιλίας και της Ρωσίας, λόγω της κάμψης της εσωτερικής ζήτησης.

ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

- Η Ελλάδα δείχνει να ανακτά σταδιακά την εμπιστοσύνη των επενδυτών και των αγορών, χάρη στην εξάλειψη των διδύμων ελλειμμάτων και τα μεταρρυθμιστικά βήματα που έχουν πραγματοποιηθεί. Η Ελλάδα, κατά τη διάρκεια του Ιανουαρίου κλυδωνίστηκε, λόγω της διεθνούς αβεβαιότητας σχετικά με τις αναπτυσσόμενες οικονομίες, ωστόσο οι πρόσφατες θετικές εξελίξεις ανέστρεψαν το κλίμα. Καταλυτικό ρόλο είχαν οι δηλώσεις του Υπ. Οικονομικών της Γερμανίας, Β. Σόιμπλε (1/2/2014), ο οποίος προανήγγειλε: α) την ελάφρυνση του δημοσίου χρέους, μέσω μείωσης του επιτοκίου και αύξησης του χρόνου αποπληρωμής έως 50 χρόνια (με τον τρόπο αυτό αναμένεται τα χρεολύσια να μειωθούν στα €3,5-4 δισ. ετησίως), β) την παροχή «πακέτου» ύψους €15-17 δισ., χωρίς άμεσα εισπρακτικά μέτρα, για την κάλυψη του χρηματοδοτικού κενού αλλά με γ) «ρήτρα μεταρρυθμίσεων με ορίζοντα το 2017. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Διοικητή της Τραπέζης της Ελλάδος, κ. Γ. Προβόπουλου (7/2/2014), ότι: «η ελληνική οικονομία σημειώνει σημαντική πρόοδο ως προς τη δημοσιονομική προσαρμογή, την ανάκτηση της ανταγωνιστικότητάς της, την αντιμετώπιση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών και την προώθηση μεταρρυθμίσεων απαραίτητων για το μετασχηματισμό της σε μια εξωστρεφή οικονομία, ... οι θυσίες πλέον αποδίδουν καρπούς. Είμαι αισιόδοξος ότι η επαναφορά της Ελλάδας στην ανάπτυξη –το Grecovery– είναι καθ' οδόν.»
- Επίσης πολύ σημαντική είναι η περαιτέρω αποκλιμάκωση του spread των 10ετών ομολόγων αναφοράς στις 564 μονάδες βάσης, παρά τις αναταράξεις στις αναδυόμενες αγορές, οι οποίες αντισταθμίστηκαν από πολύ θετικά νέα για την ελληνική οικονομία. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι αποδόσεις των 10ετών ομολόγων έχουν υποχωρήσει στο 7,33%, επίπεδο χαμηλότερο από εκείνο του Μαΐου 2010, ενώ η τιμή τους ανήλθε στα 71,5 λεπτά/ευρώ. Αντίστοιχα θετικά σημάδια ανάκαμψης παρουσιάζει η ελληνική χρηματιστηριακή αγορά, από τον Ιούνιο του 2012. Ο Γενικός Δείκτης του Χρηματιστηρίου Αθηνών έχει πλέον ανέλθει στις 1.280,46 μονάδες (14/2/2014).

- Ο δείκτης Οικονομικού Κλίματος για τον Ιανουάριο διαμορφώθηκε σε υψηλότερα επίπεδα, στις 92,6 μονάδες. Αξιοσημείωτη είναι η σημαντική βελτίωση του δείκτη από το χαμηλό του Ιουνίου του 2012, οπότε και βρισκόταν στο 77,3. Επιπροσθέτως, σημαντική είναι η βελτίωση των επιχειρηματικών προσδοκιών, κυρίως στο λιανεμπόριο και τις υπηρεσίες. Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στο λιανεμπόριο σημείωσε άνοδο στις 79,9 μονάδες από τις 62,2 πέρυσι, ενώ ο δείκτης των υπηρεσιών διαμορφώθηκε στις 77,3 μονάδες σε σχέση με 58,9 πέρυσι. Τέλος, ο δείκτης καταναλωτικής εμπιστοσύνης διαμορφώθηκε οριακά χαμηλότερα, λόγω των συσσωρευμένων βαρών από την κρίση και της πρόθεσης που επιδεικνύουν οι καταναλωτές για αύξηση της αποταμίευσης, ως τρόπο μείωσης της αβεβαιότητας.
- Σύμφωνα με νεότερη εκτίμηση του Υπ. Οικονομικών (Δελτίο Τύπου 11 Φεβρουαρίου 2014), το πρωτογενές πλεόνασμα του 2013 εκτιμάται ότι θα ξεπεράσει το €1 δισ. Τα νεότερα στοιχεία εσόδων/δαπανών, του 2013, ενώ βάσει της μεθοδολογίας της Eurostat θα διαμορφωθεί στα €3,9 δισ. Επιπλέον, τον Ιανουάριο του 2014, το πλεόνασμα έφτασε τα €811 εκατ. Τα στοιχεία αναμένεται να οριστικοποιηθούν από την Eurostat τον Απρίλιο και τότε αναμένεται να ξεκινήσουν οι διεργασίες για την επαναδιαπραγμάτευση του χρέους.
- Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών παρουσίασε πλεόνασμα €1,2 δισ. το 2013, σύμφωνα με τα στοιχεία της Τραπέζης της Ελλάδος, έναντι ελλείμματος €4,6 δισ. το 2012. Το πλεόνασμα οφείλεται αφενός στη σημαντική μείωση του εμπορικού ελλείμματος κατά €2,4 δισ. και αφετέρου στη σημαντική αύξηση των πλεονασμάτων στο ισοζύγιο τρεχουσών μεταβιβάσεων κατά €3 δισ. και υπηρεσιών κατά €1,7 δισ. Το έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο έχει περιοριστεί ση-

Διάγραμμα 1
Πορεία του Γενικού Δείκτη του Χρηματιστηρίου Αθηνών και του spread των 10ετών ομολόγων, 2009-2014

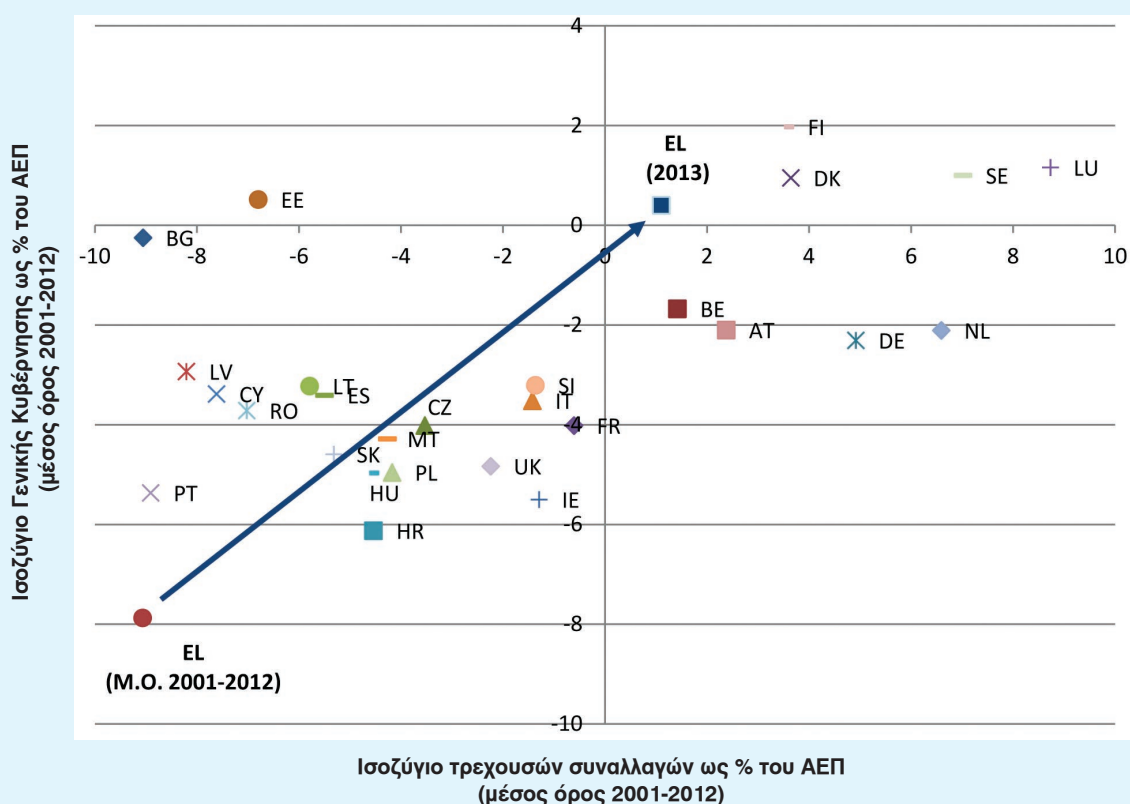

Πηγή: Thomson Financial Datastream.

μαντικά σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια, λόγω κυρίως της σημαντικής μείωσης των εισαγωγών. Τα δίδυμα πλεονάσματα αποτελούν σημαντικό βήμα για την ανάκτηση της εμπιστοσύνης προς τη χώρα και θέτουν τις βάσεις, τόσο για την ελάφρυνση του χρέους, όσο και για την αλλαγή του παραγωγικού μοντέλου της οικονομίας, προς την επιχειρηματικότητα, την καινοτομία, την ανταγωνιστικότητα, τις εξαγωγές και την εξωστρέφεια.

- Η ελληνική οικονομία πορευόταν επί δεκαετίες με πολλές στρεβλώσεις και ανισορροπίες, ενώ το αναπτυξιακό μοντέλο δομήθηκε στην ιδιωτική και δημόσια κατανάλωση, μέσω της διόγκωσης των «διδύμων ελλειμμάτων» και της αύξησης του εξωτερικού δανεισμού. Τα «δίδυμα ελλείμματα» αποτέλεσαν τη βασική αιτία για την κρίση χρέους που βιώνει η χώρα μας, καθώς η ελληνική οικονομία και το δημόσιο δαπανούσαν περισσότερα από τα εισοδήματά της, μεταθέτοντας τις υποχρεώσεις για το μέλλον. Εξαιτίας λοιπόν αυτών των ανισορροπιών και της έλλειψης ομαλής χρηματοδότησης, η χώρα βιώνει μια ενδογενή, βαθιά και μακρόχρονη ύφεση, έχοντας απολέσει το 25% του ΑΕΠ της. Στο Διάγραμμα 2 παρουσιάζεται ο μέσος όρος των Ισοζυγίων Γενικής Κυβέρνησης και του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών για τις χώρες της Ε.Ε.-28, για την περίοδο 2001-2012. Η Ελλάδα αποτελούσε για όλη την περίοδο (2001-2012) τη χώρα με τα πλέον διευρυμένα ελλείμματα. Η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια πραγματοποίησε τη μεγαλύτερη δημοσιονομική προσαρμογή μεταπολεμικά (σύμφωνα και με ανάλυση της Bank of America), επιτυγχάνοντας, όπως όλα δείχνουν, το 2013 δίδυμα πλεονάσματα. Η

Διάγραμμα 2
Η Ελλάδα ξεφεύγει από τον κλοιό των διδύμων ελλειμμάτων

Σημείωση: Στο διάγραμμα παρουσιάζεται ο μέσος όρος των Ισοζυγίων Γενικής Κυβέρνησης και του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών των χωρών της Ε.Ε.-28, περίοδος 2001-2012 και η θέση της Ελλάδας το 2013.

Πηγή: Eurostat.

εξέλιξη αυτή καταδεικνύει δύο σημαντικές αλλαγές για την ελληνική οικονομία. Αφενός ότι πλέον το ελληνικό δημόσιο μπορεί να καλύπτει τις ανάγκες του, χωρίς να δανείζεται κεφάλαια από το εξωτερικό –αυξάνοντας το δημόσιο χρέος– και αφετέρου ότι η ελληνική οικονομία εισπράττει περισσότερα χρήματα από όσα πληρώνει, δηλαδή ανακάττα σταδιακά την ανταγωνιστικότητά της.

- Ο τουρισμός αποτελεί παραδοσιακά την «ατμομηχανή» της ελληνικής οικονομίας. Οι ταξιδιωτικές δαπάνες στην Ελλάδα αυξήθηκαν κατά 14,9%, ενώ ο αριθμός αφίξεων των μη κατοίκων ταξιδιωτών κατά 15,3%, σε σχέση με το 11μηνο του 2012 (Τράπεζα της Ελλάδος). Το 2013 αναμένεται να κλείσει με €11,9 δισ. άμεσα έσοδα και περίπου 17,9 εκατ. επισκέπτες. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΚΤΕΤ (Κέντρου Τεκμηρίωσης του Ελληνικού Τουρισμού), οι αφίξεις αυξήθηκαν κατά 15,4%, οι διανυκτερεύσεις κατά 14,5% και οι εισπράξεις κατά 18,1%. Χαρακτηριστικό είναι ότι το 2013 οι αφίξεις από την Κίνα αυξήθηκαν πάνω από 160%, και από τη Ρωσία κατά 54%.
- Σύμφωνα με τα στοιχεία του συστήματος «ΕΡΓΑΝΗ», το 2013 δημιουργήθηκαν 133.448 περισσότερες θέσεις εργασίας μισθωτής απασχόλησης σε σχέση με όσες χάθηκαν. Ειδικότερα, το μήνα Δεκέμβριο το ισοζύγιο προσλήψεων-απολύσεων ήταν θετικό κατά 19.999 θέσεις, ενώ τα στοιχεία του Ιανουαρίου δείχνουν 6.937 νέες προσλήψεις. Ωστόσο, η ανεργία αποτελεί μείζον κοινωνικό πρόβλημα, καθώς σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 28% τον Νοέμβριο του 2013. Το Υπ. Εργασίας, για την αντιμετώπιση του προβλήματος, έχει ήδη ξεκινήσει την υλοποίηση ενός ολοκληρωμένου σχεδίου για την ένταξη στην αγορά εργασίας περίπου 440.000 ανέργων τη διετία 2014-2015.
- Στην ανοιχτή εκδήλωση που διοργάνωσε το ΚΕΠΕ, σε συνεργασία με την εφημερίδα «Η ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ», στο ΕΒΕΑ στις 16 Ιανουαρίου 2014, με τίτλο: «Ανεργία: Κοινωνικό και Οικονομικό Πρόβλημα – Δράσεις για την αντιμετώπισή της», ο Υπουργός Εργασίας ως κεντρικός ομιλητής προανήγγειλε ότι η κυβέρνηση είναι αποφασισμένη να προβεί σε μείωση των ασφαλιστικών εισφορών κατά 3,9%, γεγονός που αναμένεται να δημιουργήσει 30 χιλ. νέες θέσεις εργασίας. Σχετικά με το εν λόγω μέτρο, η ΕΣΕΕ (Εθνική Συνομοσπονδία Ελληνικού Εμπορίου) εξέφρασε την πρόθεσή της (6/2/2014) να επιστρέψει το όφελος από τη μείωση των εργοδοτικών εισφορών, αυξάνοντας τους κατώτατους μισθούς κατά 1,3% για τα επόμενα 3 χρόνια.

ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- Η ελληνική οικονομία έχει καταφέρει σημαντικές επιτυχίες εντός του 2013, οι οποίες θέτουν τις βάσεις για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και τη βιώσιμη ανάπτυξή της. Όμως υπάρχουν αρκετές μεταρρυθμίσεις ακόμα που πρέπει να προχωρήσουν. Τα τελικά στοιχεία για το 2013 αναμένεται να δείξουν πρωτογενές πλεόνασμα και πλεόνασμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών («δίδυμα πλεονάσματα»), ενώ έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος στον τομέα της ανταγωνιστικότητας, των μεταρρυθμίσεων, της σημαντικής μείωσης του μοναδιαίου κόστους εργασίας και της μείωσης των τιμών. Αναμφίβολα με τις τεράστιες θυσίες των Ελλήνων, οι αλλαγές αυτές συμβάλλουν στην αντιμετώπιση χρόνιων παθογενειών, αγκυλώσεων και ανισορροπιών που αντιμετώπιζε η χώρα επί δεκαετίες. Πλέον, η Ελλάδα, δεδομένου ότι έχει ένα ισχυρό νόμισμα και παρουσιάζει σταθερότητα το τελευταίο χρόνο, μπορεί να αποτελέσει χώρα προσέλκυσης ξένων επενδύσεων (Investment Hub). Για την επίτευξη αυτού του στόχου κρίνεται απαραίτητη η αντιμετώπιση των χρόνιων στρεβλώσεων του ανταγωνισμού, η αντιμετώπιση της διαφθοράς και της γραφειοκρατίας, η συνέχιση των μεταρρυθμίσεων και των αποκρατικοποιήσεων και γενικότερα η απελευθέρωση της πραγματικής οικονομίας από το μη γόνιμο κρατικό παρεμβατισμό.

- Σύμφωνα με την ανακοίνωση του Υπ. Ανάπτυξης, ο προϋπολογισμός των επιχειρηματικών σχεδίων που κατατέθηκαν στο πλαίσιο του 2^{ου} γύρου υποβολής αιτήσεων για το 2013, σημείωσε αύξηση της τάξης του 57,1%. Ο προϋπολογισμός έφθασε στα €842,24 εκατ. και αφορούσε 239 επενδυτικά σχέδια. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο προϋπολογισμός του 1^{ου} κύκλου του 2013 ήταν €536,01 εκατ. Η εξέλιξη αυτή είναι απόρροια της ανάκαμψης του επιχειρηματικού κλίματος, που προωθείται από τον Αναπτυξιακό Νόμο 4146/13.
- Για το 2014, το Υπουργείο Ανάπτυξης προγραμματίζει την υλοποίηση δράσεων με στόχο την ενίσχυση της εξωστρέφειας, της καινοτομίας και της έρευνας στους πυλώνες της ελληνικής οικονομίας. Πιο συγκεκριμένα, οι δράσεις που προγραμματίζονται είναι οι εξής:
  - Υλοποιείται η δημιουργία του Ενιαίου Φορέα Εξωστρέφειας, με την επωνυμία «Ελληνική Εταιρεία Επενδύσεων και Εξωτερικού Εμπορίου ΑΕ» και τον διακριτικό τίτλο «Enterprise Greece». Ο νέος φορέας θα αποτελέσει τον βασικό πυλώνα για την προώθηση των εξαγωγών και προσέλκυση Αμέσων Ξένων Επενδύσεων.
  - Προκηρύσσεται νέος κύκλος κατάθεσης επενδυτικών σχεδίων για το πρόγραμμα «Νεανική Επιχειρηματικότητα», με στόχο την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας των νέων και την αντιμετώπιση της ανεργίας.
  - Ξεκινά η λειτουργία του Αυτοτελούς Γραφείου Επιθεώρησης Στρατηγικών & Ιδιωτικών Επενδύσεων.
  - Τίθεται σε εφαρμογή το πλαίσιο για τη διενέργεια ελέγχων επενδύσεων του Αναπτυξιακού Νόμου από πιστοποιημένους φορείς.
- Το 2013, οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην Ελλάδα παρουσίασαν καθαρές εισροές ύψους €1,9 δισ. (Τράπεζα της Ελλάδος), ενώ και οι άμεσες επενδύσεις στο εξωτερικό εμφάνισαν καθαρή εισροή (αποεπένδυση) €469 εκατ.
  - Στην κατηγορία των επενδύσεων χαρτοφυλακίου σημειώθηκε καθαρή εκροή ύψους €6,6 δισ. (έναντι καθαρής εκροής €100 δισ. το 2012).
  - Στην κατηγορία των “λοιπών” επενδύσεων καταγράφηκε καθαρή εισροή ύψους €676 εκατ. (έναντι καθαρής εισροής €101,7 δισ. το 2012).
- Σύμφωνα με ανακοινώσεις που έχουν δει το φως της δημοσιότητας και τα επενδυτικά σχέδια εταιρειών που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, το 2014 αναμένεται να ξεκινήσει πολύ θετικά στο κομμάτι των επενδύσεων. Παρά το γεγονός ότι οι κίνδυνοι για την ελληνική οικονομία δεν έχουν παρέλθει οριστικά, τα σημάδια σταθεροποίησης για την ελληνική οικονομία είναι εμφανή. Για το 2014, 21 επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, προγραμματίζουν επενδύσεις ύψους €2 δισ. Ειδικότερα, οι επενδύσεις αυτές είναι:
  - **ΟΤΕ:** Επένδυση ύψους €1,2 δισ. σε ορίζοντα 3ετίας για την ανάπτυξη δικτύων νέας γενιάς στις τηλεπικοινωνίες. Σημειώνεται ότι, σύμφωνα με μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας, εκτιμάται ότι η ενίσχυση της ευρυζωνικότητας κατά 10% οδηγεί σε αύξηση του ΑΕΠ κατά 1,2%.
  - **ΔΕΗ:** Επενδυτικό πρόγραμμα ύψους €327 εκατ., για την επέκταση της δυναμικότητας των μονάδων παραγωγής και την αύξηση της ισχύος στα 313 μεγαβάτ.
  - **Vodafone & Wind:** Σχεδιάζουν επενδύσεις ύψους €150 εκατ. για τη δημιουργία υποδομών δικτύων κινητής τηλεφωνίας.
  - **Lidl:** Επένδυση ύψους €120 εκατ. για τη δημιουργία αποθηκών και υποδομών μεταφορών.
  - **Αθηναϊκή Ζυθοποιία:** Δρομολογεί επενδύσεις €20 εκατ. το 2014 και άλλων €50 εκατ. έως το 2017, για την επέκταση δραστηριοτήτων και την ανάπτυξη εξαγωγών.
  - **ΑΒ Βασιλόπουλος:** Η εταιρεία διπλασίασε το επενδυτικό της πρόγραμμα για το 2014, στα €65 εκατ. για την επέκταση του δικτύου καταστημάτων της.

Επιπλέον, οι υπόλοιπες εταιρείες που έχουν δρομολογήσει επενδύσεις είναι: Louξ Μαρλαφέκας (€33 εκατ.), Bic Violax (€32 εκατ.), METRO (€30 εκατ.), Pharmathen (€20 εκατ.), Sunlight (€20 εκατ.), Φούρνοι Βενέτης (€20 εκατ.), Barilla Hellas (€15 εκατ.), Ε. Παπαδόπουλος (€10 εκατ.), Όλυμπος (€7 εκατ.), Μύθος Ζυθοποιία (€6 εκατ.), Creta Farm (€5 εκατ.) κ.λπ.

- Σημαντικές καθυστερήσεις παρουσιάστηκαν στο σκέλος των αποκρατικοποιήσεων, τα δύο προηγούμενα χρόνια. Χαρακτηριστικό είναι ότι το 2012 διενεργήθηκαν μόλις 2 διαγωνισμοί, ενώ το 2013 ολοκληρώθηκαν 10. Παρά το γεγονός ότι οι καθυστερήσεις αυτές οφείλονταν σε αλλαγές που απαιτούνταν στο θεσμικό πλαίσιο ή/και σε διαφωνίες, βασική συνέπεια ήταν η υστέρηση εσόδων και η αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης των πολιτών. Ειδικότερα, σύμφωνα με τον προγραμματισμό εκκρεμούν και μεταφέρθηκαν εντός του 2014 οι διαγωνισμοί για τον Διεθνή Αερολιμένα Αθηνών, τα ΕΛΤΑ, τον ΑΔΜΗΕ από τη ΔΕΗ, τον ΟΔΙΕ, τα ΕΛΠΕ, τα περιφερειακά αεροδρόμια, λιμάνια και μαρίνες, τη σύμβαση αξιοποίησης του Ελληνικού και τις μεταβιβάσεις ακινήτων στο ΤΑΙΠΕΔ.

Τα οφέλη από τις αναμενόμενες αποκρατικοποιήσεις προσδοκείται να είναι πολλαπλά για την ελληνική οικονομία. Αναμένεται να ελαφρύνουν τις επιπτώσεις για την επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων (για το 2014 τα έσοδα από αποκρατικοποιήσεις εκτιμώνται στα €3,56 δισ.), να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα και τον ανταγωνισμό στις αγορές, την προσέλκυση νέων Αμέσων Ξένων Επενδύσεων και να δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας.

ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

- Στον τομέα των μεταρρυθμίσεων για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, όπως αυτές περιγράφονται στο Μνημόνιο, σημειώνονται καθυστερήσεις. Ωστόσο κάποια σημαντικά βήματα για την αναδιοργάνωση του δημοσίου τομέα και της λειτουργίας του κράτους δείχνουν να προχωρούν. Για παράδειγμα, οι μεταρρυθμίσεις στον δημόσιο τομέα, με στόχο τη δημιουργία ενός κράτους πιο ευέλικτου και αποτελεσματικού, αποτελούν καθοριστική μεταρρύθμιση, για την καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών. Σημαντικές μεταρρυθμίσεις, επίσης, πραγματοποιούνται στους τομείς της δικαιοσύνης και της υγείας, όπως το πρόγραμμα e-justice που αφορά την ψηφιοποίηση των δικαστικών αποφάσεων και των κτηματολογίων, με στόχο την καλύτερη εξυπηρέτηση και τη μείωση των δαπανών για νομικές υποθέσεις.
- Το ερευνητικό ινστιτούτο Heritage δημοσιοποίησε τον δείκτη οικονομικής ελευθερίας για το 2014 (economic freedom index). Η βαθμολογία της Ελλάδας βελτιώθηκε οριακά στο 55,7, καταλαμβάνοντας της 119^η θέση. Η Ελλάδα στους επιμέρους δείκτες παρουσιάζει θετικά στοιχεία στην απελευθέρωση του εμπορίου και λειτουργίας των επιχειρήσεων, ωστόσο υστερεί σημαντικά σε σχέση με άλλες χώρες της Ευρώπης, λόγω της διαφθοράς, της γραφειοκρατίας, των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας και στην αγορά εργασίας, παρά τις σημαντικές μεταρρυθμίσεις που έχουν πραγματοποιηθεί. Τέλος, ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας είναι χαμηλός, λόγω της δημοσιονομικής προσαρμογής, της πολιτικής αβεβαιότητας και της υψηλής ανεργίας.
- Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η έκταση της διαφθοράς στην Ευρώπη κοστίζει στην ευρωπαϊκή οικονομία περίπου €120 δισ. ετησίως. Το χαρακτηριστικό είναι ότι το ποσό αυτό είναι ίσο με τον προϋπολογισμό της. Τα αποτελέσματα στην έρευνα αυτή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής βρίσκονται σε ευθεία σχέση με τα στοιχεία της Διεθνούς Διαφάνειας, ενώ διευκρινίζονται οι αποκλίσεις μεταξύ των οικονομιών. Για παράδειγμα, χώρες όπως η Φινλανδία, η Σουηδία και η Ολλανδία βρίσκονται στις πρώτες 10 θέσεις της κατάταξης διαφάνειας, ενώ η Ελλάδα βρίσκεται στην 80^η θέση μαζί με την Κίνα.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ: 2008-2012¹

Έρση Αθανασίου, Ερευνήτρια ΚΕΠΕ
Νικόλαος Κ. Κανελλόπουλος, Ερευνητής ΚΕΠΕ

Η αποτύπωση των υφιστάμενων συγκριτικών πλεονεκτημάτων της ελληνικής οικονομίας είναι χρήσιμη, καθώς μπορεί να συμβάλει στον εντοπισμό κλάδων και επιμέρους προϊόντων τα οποία θα μπορούσαν να αποτελέσουν βασικά στηρίγματα για την αύξηση των εξαγωγών της Ελλάδας ακόμα και σε βραχυχρόνιο ορίζοντα. Μακροχρονιότερα βεβαίως, ζητούμενο για τη χώρα αποτελεί και η ανάπτυξη νέων ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων, με τη χρήση πόρων και δυνατοτήτων που δεν έχουν μέχρι σήμερα αξιοποιηθεί επαρκώς.

Αντικείμενο του παρόντος άρθρου αποτελεί η αποτίμηση των κύριων συγκριτικών πλεονεκτημάτων της Ελλάδας, τόσο για τον τομέα των αγαθών όσο και για τις υπηρεσίες. Η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται για τον σκοπό αυτό συνίσταται στον υπολογισμό τριών ευρέως χρησιμοποιούμενων στη διεθνή βιβλιογραφία δεικτών “αποκαλυφθέντος συγκριτικού πλεονεκτήματος”, δηλαδή των δεικτών Balassa (1965), Vollrath (1991) και Έντασης Εμπορίου (ΚΕΠΕ, 2011)². Τιμές του δείκτη Balassa άνω της μονάδας καταδεικνύουν συγκριτικό πλεονέκτημα στον κλάδο. Αντίστοιχα, οι θετικές τιμές του δείκτη Vollrath υποδηλώνουν πλεονέκτημα. Ο δείκτης Έντασης Εμπορίου αποτελεί ένδειξη συγκριτικού πλεονεκτήματος στον κλάδο για τιμές μεγαλύτερες του μηδενός.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

Για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου, οι τρεις ως άνω δείκτες υπολογίστηκαν στο επίπεδο των 97 διψήφιων κλάδων της διεθνούς ταξινόμησης αγαθών HS (Harmonized System), με χρήση στοιχείων για τις εξαγωγές και τις εισαγωγές αγαθών της Ελλάδας και των χωρών της ΕΕ-28 ανά κλάδο για την περίοδο 2000-2012. Τα συγκεκριμένα στοιχεία αντλήθηκαν από τη βάση δεδομένων διεθνούς εμπορίου των Ηνωμένων Εθνών (COMTRADE), και είναι τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα.

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται οι 29 κλάδοι που σύμφωνα με τους υπολογισμούς εμφανίζουν δείκτη Balassa μεγαλύτερο της μονάδας τόσο το 2008 όσο και το 2012, καταγράφοντας ένα σχετικά σταθερό αποκαλυφθέν συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι της ΕΕ-28. Οι κλάδοι ταξινομούνται στον Πίνακα κατά φθίνουσα σειρά βάσει της τιμής του δείκτη Balassa για το έτος 2012, με την

1. Μέρος αυτού του άρθρου στηρίζεται σε εργασία που εκπονεί το ΚΕΠΕ για λογαριασμό του Υπουργείου Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (*Εξωστρέφεια και εθνικές προτεραιότητες της Ελλάδας στον τομέα των εξαγωγών: μία πρώτη προσέγγιση*, Ε. Αθανασίου, Ν. Κ. Κανελλόπουλος, Ι. Κωνσταντακοπούλου, Γ. Σκίτζη, Α. Χύμης).

2. Για την περίπτωση συγκρίσεων μίας χώρας π.χ. με την ΕΕ, οι δείκτες αυτοί ορίζονται για τη συγκεκριμένη χώρα ως εξής:

$$\text{Δείκτης Balassa} = \frac{\text{Εξαγωγές Κλάδου Χώρας} / \text{Σύνολο Εξαγωγών Χώρας}}{\text{Εξαγωγές Κλάδου ΕΕ} / \text{Σύνολο Εξαγωγών ΕΕ}}$$

$$\text{Δείκτης Vollrath} = \text{Δείκτης Balassa} - \frac{\text{Εισαγωγές Κλάδου Χώρας} / \text{Σύνολο Εισαγωγών Χώρας}}{\text{Εισαγωγές Κλάδου ΕΕ} / \text{Σύνολο Εισαγωγών ΕΕ}}$$

$$\text{Δείκτης Έντασης Εμπορίου} = \frac{\text{Εξαγωγές Κλάδου} - \text{Εισαγωγές Κλάδου}}{\text{Εξαγωγές Κλάδου} + \text{Εισαγωγές Κλάδου}}$$

Πίνακας 1
Κλάδοι με δείκτη Balassa ≥ 1 για τα έτη 2008 και 2012 και πρόσφατα στοιχεία για τις εξαγωγές (σε εκατ. €) και το εμπορικό ισοζύγιο (σε εκατ. €) στους εν λόγω κλάδους

Κλάδοι με δείκτη Balassa ₂₀₀₈ ≥ 1 & δείκτη Balassa ₂₀₁₂ ≥ 1	Τιμή δείκτη Balassa 2008	Τιμή δείκτη Balassa 2012	Αξία εξαγωγών 2012	% μεταβολή εξαγωγών 2009-2012	Ισοζύγιο 2012
52. Βαμβάκι	14,4	13,9	656	15	577
43. Γουνοδέρματα και γουναρικά	31,7	13,8	408	77	48
20. Παρασκευάσματα διατροφής από λαχανικά, φρούτα, ξηρούς καρπούς	9,6	13,7	1.124	30	849
25. Αλάτι, θείο, χώμα, πέτρες, γύψος, ασβέστης και τσιμέντο	7,9	8,7	496	26	408
03. Ψάρια, όστρακα, μαλάκια, κ.ά.	7,8	8,4	774	25	375
08. Βρώσιμα φρούτα, καρποί, κ.ά.	6,9	7,9	975	29	656
27. Ορυκτά καύσιμα, λάδια, προϊόντα διύλισης κ.ά.	1,8	6,8	13.679	621	-9.799
24. Καπνά και βιομηχανοποιημένα υποκατάστατα καπνού	8,4	5,9	550	-6	249
76. Αλουμίνιο και προϊόντα	4,6	5,1	1.540	66	737
60. Πλεκτά υφάσματα	7,0	4,9	114	-16	16
14. Πλεκτικές ύλες, κ. ά. προϊόντα φυτικής προέλευσης	1,4	4,4	3	358	2
15. Ζωικά, φυτικά λίπη και έλαια, κ.ά.	4,7	4	548	34	145
74. Χαλκός και προϊόντα από χαλκό	3,7	3,9	744	111	-152
56. Βάτες, πιλήματα, μη υφασμένα υφάσματα, νήματα, σπάγκο κ.ά.	3,1	2,9	124	1	50
17. Ζάχαρα και ζαχαρώδη παρασκευάσματα	1,3	2,8	141	30	-228
68. Προϊόντα από πέτρες, γύψο, τσιμέντο, αμιάντο, μαρμαρυγία κλπ.	2,2	2,7	198	-8	118
61. Πλεκτά είδη ένδυσης, αξεσουάρ	4,4	2,7	459	-30	-402
04. Γαλακτοκομικά προϊόντα, αυγά, μέλι, κ.ά.	1,9	2,5	469	26	-489
78. Μόλυβδος και προϊόντα από μόλυβδο	1,9	2,1	23	182	-17
10. Σιτηρά	2,2	2,1	230	-15	-204
31. Λιπάσματα	1,7	1,9	133	163	-126
07. Βρώσιμα λαχανικά, ρίζες και κόνδυλοι	1,8	1,9	193	18	-31
21. Διάφορα παρασκευάσματα διατροφής	1,5	1,9	194	17	-248
26. Μεταλλεύματα, σκουριά και τέφρα	2,1	1,8	83	113	63
12. Ελιές, ελαιώδεις καρποί, κ.ά.	2,2	1,7	106	20	-222
58. Ειδικά ή καπιτονέ υφάσματα, δαντέλες, κλπ.	1,8	1,6	19	-15	-5
41. Δέρματα (άλλα από τα γουνοδέρματα)	1,1	1,5	74	155	57
89. Πλοία, βάρκες και άλλες πλωτές κατασκευές	1,9	1,5	150	46	-2.376
13. Γόμες, ρητίνες, κ.ά., χυμοί και εκχυλίσματα φυτικά	1,1	1,5	13	19	-4

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων COMTRADE από τους συγγραφείς.

Σημείωση: Στην πρώτη στήλη, η εντονότερη απόχρωση σκίαση υποδηλώνει ότι η ύπαρξη ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος επιβεβαιώνεται πέραν του δείκτη Balassa και από τις τιμές των δεικτών Vollrath και Έντασης Εμπορίου. Η μεσαία απόχρωση σκίαση υποδηλώνει ότι πέραν του δείκτη Balassa, ενδείξεις ανταγωνιστικότητας παρέχονται από ακόμα έναν εκ των δύο άλλων δεικτών. Στις δύο τελευταίες στήλες η σκίαση υποδηλώνει την ύπαρξη αυξητικής τάσης στις εξαγωγές και την καταγραφική εμπορικού πλεονάσματος, αντίστοιχα.

υψηλότερη θέση στον Πίνακα να καταλαμβάνεται επομένως από τον κλάδο με το μεγαλύτερο συγκριτικό πλεονέκτημα στη βάση του εν λόγω δείκτη. Επισημαίνεται ότι στην πρώτη στήλη του Πίνακα, η εντονότερης απόχρωσης σκίαση υποδηλώνει ότι η ύπαρξη συγκριτικού πλεονεκτήματος επιβεβαιώνεται πέραν του δείκτη Balassa και από τις τιμές αμφότερων των δεικτών Vollrath και Έντασης Εμπορίου. Αντίστοιχα, η μεσαίας απόχρωσης σκίαση υποδηλώνει ότι πέραν του δείκτη Balassa, ενδείξεις συγκριτικού πλεονεκτήματος παρέχονται από ακόμα έναν εκ των δύο άλλων δεικτών. Όσο υψηλότερη η τιμή του δείκτη Balassa ενός κλάδου, και όσο εντονότερη είναι παράλληλα για τον κλάδο αυτό η αντίστοιχη απόχρωση σκίασης στην πρώτη στήλη του Πίνακα, τόσο ισχυρότερες είναι και οι ενδείξεις ότι ο κλάδος διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα.

Επισημαίνεται ότι εκτός του προσδιορισμού και της κατάταξης των πλεονεκτικότερων κλάδων στη βάση των σχετικών δεικτών, ο Πίνακας παρέχει και ορισμένα επιπλέον βασικά στοιχεία της πρόσφατης εξαγωγικής δραστηριότητας ανά κλάδο, και συγκεκριμένα την αξία των εξαγωγών για το έτος 2012, το αντίστοιχο εξωτερικό ισοζύγιο (εξαγωγές μείον εισαγωγές) και την αθροιστική ποσοστιαία μεταβολή των εξαγωγών για την περίοδο 2009-2012. Τα στοιχεία αυτά δίνουν σημαντική πρόσθετη πληροφόρηση για την εξαγωγική επίδοση των συγκεκριμένων κλάδων. Είναι αξιοσημείωτο ότι, σε γενικές γραμμές, η εικόνα από τα εν λόγω στοιχεία συμβαδίζει με εκείνη που προκύπτει από τους δείκτες συγκριτικού πλεονεκτήματος. Συγκεκριμένα, οι 23 από τους 29 κλάδους του Πίνακα σημείωσαν αύξηση εξαγωγών στο διάστημα 2009-2012, και μάλιστα στις περισσότερες περιπτώσεις με σημαντικά ποσοστά. Επιπλέον, οι 15 από τους 29 κλάδους εμφάνισαν εμπορικό πλεόνασμα το 2012, με τους 12 κλάδους που προηγούνται ως προς την τιμή του δείκτη Balassa να είναι όλοι πλην ενός πλεονασματικοί.

Σύμφωνα με τον Πίνακα, συγκριτικά πλεονεκτήματα για την Ελλάδα έναντι της ΕΕ-28 εντοπίζονται κυρίως σε τομείς που σχετίζονται με την πρωτογενή παραγωγή, τα τρόφιμα, τα γουναρικά, τα ορυκτά, τη διύλιση πετρελαίου, τη βιομηχανία μετάλλων, τα χημικά προϊόντα και την κλωστοϋφαντουργία και ένδυση.

Ειδικότερα, στους τομείς των μεταποιημένων και μη αγροτικών προϊόντων και των τροφίμων, τα ισχυρότερα πλεονεκτήματα παρατηρούνται:

- στο βαμβάκι, το οποίο εξάγεται στο μεγαλύτερο μέρος του μη επεξεργασμένο και σε μικρότερη κλίμακα στη μορφή νήματος,
- στον κλάδο των παρασκευασμάτων διατροφής από λαχανικά και φρούτα, όπου πρωταγωνιστούν οι κονσέρβες φρούτων (ιδιαίτερα ροδάκινου) και λαχανικών, οι ελιές και δευτερευόντως οι μαρμελάδες,
- στον κλάδο των αλιευμάτων, και ειδικότερα των αλιευμάτων ιχθυοκαλλιέργειας,
- στον κλάδο των φρούτων, με πρώτα σε εξαγωγές τα εσπεριδοειδή, τα σταφύλια/ σταφίδες, τα ροδάκινα, τα ακτινίδια και τα καρπούζια,
- στον καπνό όπου οι εξαγωγές ανεπεξέργαστου καπνού υπερβαίνουν ελαφρά τις εξαγωγές τσιγάρων/λοιπών καπνικών προϊόντων,
- στα έλαια και λίπη και ιδιαίτερα στο ελαιόλαδο, όπου μεγάλες ποσότητες εξακολουθούν να εξάγονται χωρίς ιδιαίτερη προστιθέμενη αξία,
- στη ζάχαρη και τα ζαχαρώδη προϊόντα,
- στα γαλακτοκομικά και ειδικότερα στα τυριά, και το γιαούρτι, και
- στα λαχανικά διαφόρων ειδών και στα κηπευτικά.

Από άλλους κλάδους του δευτερογενούς τομέα, σημαντικά πλεονεκτήματα παρατηρούνται:

- στα γουναρικά,

- στα πετρώματα, όπου πρωταγωνιστούν ο σημαντικός και δυναμικός κλάδος του μαρμάρου και ο μεγάλος σε εξαγωγική δραστηριότητα κλάδος του τσιμέντου,
- στη διύλιση πετρελαίου και τα συναφή προϊόντα,
- στον κλάδο του αλουμινίου, στον οποίο συγκαταλέγεται πληθώρα σημαντικών εξαγωγικών προϊόντων, όπως τα φύλλα και οι ταινίες αλουμινίου, τα προφίλ και οι ράβδοι αλουμινίου, τα κράματα αλουμινίου και τα προϊόντα αλουμινίου για κατασκευές,
- στα προϊόντα από χαλκό,
- στα λιπάσματα
- στα πλεκτά υφάσματα και είδη ένδυσης.

Από την παραπάνω ανάλυση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων στον τομέα των αγαθών, είναι ενδεχομένως αντιληπτό ότι απουσιάζουν ορισμένοι κλάδοι που εμφανίζουν υψηλά μερίδια στις εξαγωγές. Τέτοιους κλάδους αποτελούν τα ηλεκτρικά μηχανήματα και τα φάρμακα, τα οποία καταλάμβαναν το 2012 την 3^η και 4^η θέση αντίστοιχα σε ύψος εξαγωγών μεταξύ των 97 εξεταζόμενων κλάδων. Άλλα προϊόντα με επίσης μεγάλη εξαγωγική δραστηριότητα περιλαμβάνουν τα πλαστικά, τα προϊόντα σιδήρου και χάλυβα και τα αναψυκτικά-κρασιά. Όλα τα εν λόγω προϊόντα δεν διαθέτουν μεν τύποις συγκριτικό πλεονέκτημα, τουλάχιστον έναντι της ΕΕ-28, αλλά στη βάση των μέχρι σήμερα εξαγωγικών τους επιδόσεων διαφαίνεται ότι είναι σε θέση να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στις εξαγωγές της Ελλάδας και στο μέλλον.

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι για την παραπάνω εξειδίκευση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων, η οποία αναφέρεται και σε συγκεκριμένα προϊόντα, η πληροφόρηση του Πίνακα 1 συνδυάστηκε με επιπρόσθετη ανάλυση των εξαγωγών σε εξαψήφιο επίπεδο ταξινόμησης.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Στον Πίνακα 2 καταγράφονται τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελλάδας στον τομέα των υπηρεσιών, στη βάση του δείκτη Balassa. Για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου, ο εν λόγω δείκτης

Πίνακας 2
Δείκτες Balassa κατά τα έτη 2008 και 2012 στους κλάδους των υπηρεσιών

	Δείκτης Balassa 2008	Δείκτης Balassa 2012
Μεταφορές	2,46	2,42
Τουρισμός	1,57	1,84
Άλλες υπηρεσίες	0,17	0,23
Επικοινωνίες	0,36	0,45
Κατασκευές	0,29	1,13
Υπηρεσίες ασφάλισης	0,38	0,55
Χρηματοοικονομικές υπηρεσίες	0,03	0,05
Υπηρεσίες πληροφορικής	0,11	0,17
Δικαιώματα και άδειες	0,02	0,04
Λοιπές επιχειρηματικές υπηρεσίες	0,19	0,19
Προσωπικές και πολιτιστικές υπηρεσίες και υπηρεσίες αναψυχής	0,47	0,45

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΠΟΕ από τους συγγραφείς.

υπολογίστηκε με χρήση στοιχείων του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) για τις εξαγωγές Ελλάδας και ΕΕ στους 10 κύριους κλάδους των υπηρεσιών. Όπως διαφαίνεται από τις τιμές του δείκτη, σταθερό συγκριτικό πλεονέκτημα παρατηρείται μόνο στις μεταφορές και τον τουρισμό, ενώ ιδιαίτερα αξιοσημείωτη είναι η δημιουργία νέου συγκριτικού πλεονεκτήματος στον κλάδο των κατασκευών, όπου είναι εμφανές ότι η κρίση στην εγχώρια αγορά οδήγησε κάποιες επιχειρήσεις σε αναζήτηση διεξόδων στο εξωτερικό.

Όσον αφορά στις μεταφορές, θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι τιμές του δείκτη Balassa υποεκτιμούν το πραγματικό συγκριτικό πλεονέκτημα της Ελλάδας, καθώς μεγάλο μερίδιο της ελληνόκτητης ποντοπόρου ναυτιλίας έχει ως έδρα δραστηριοποίησής του χώρες του εξωτερικού.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας, στον τομέα των αγαθών η Ελλάδα φαίνεται να παρουσιάζει σταθερό συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι της ΕΕ-28 σε 29 από τους 97 διψήφιους κλάδους της διεθνούς ταξινόμησης αγαθών HS. Ενθαρρυντικό είναι επίσης και το γεγονός ότι κλάδοι που δεν καταγράφουν συγκριτικά πλεονεκτήματα, παρουσιάζουν συστηματικά υψηλά μερίδια στις εξαγωγές καταδεικνύοντας μία σχετική δυναμική. Στον τομέα των υπηρεσιών αξιολογικά πλεονεκτήματα παρατηρούνται συστηματικά στον τουρισμό και τις μεταφορές, ενώ το 2012 και ο κλάδος των κατασκευών φαίνεται να κερδίζει έδαφος στη διεθνή ανταγωνιστικότητα.

Η βιώσιμη ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας στο μέλλον προϋποθέτει την ενδυνάμωση των εξαγωγών, με ενίσχυση των υφιστάμενων συγκριτικών πλεονεκτημάτων και παράλληλη δημιουργία νέων. Προς την κατεύθυνση αυτή, είναι αναγκαία η ευρύτερη αξιοποίηση διαθέσιμων εγχώριων πόρων (έμπειρο και καταρτισμένο ανθρώπινο δυναμικό, φυσικός και πολιτισμικός πλούτος, αναξιοποίητοι πλουτοπαραγωγικοί πόροι, κτλ.), αλλά και η στροφή της παραγωγής προς προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας έτσι ώστε να αυξηθεί η αξία των εξαγωγών σε κατηγορίες αγαθών που μέχρι σήμερα εξακολουθούν να εξαγονται σε ένα σημαντικό ποσοστό τους ανεπεξέργαστα (π.χ. ελαιόλαδο, βαμβάκι, καπνός, ορυκτά).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΕΠΕ (2011), *Συνθήκες Αγοράς και Ανταγωνισμός στην Ελληνική Οικονομία*, Επιμέλεια Κ. Κανελλόπουλος, Σειρά Εκθέσεις, No. 67, ΚΕΠΕ.

Balassa B. (1965), "Trade liberalization and 'revealed comparative advantage'", *The Manchester School*, vol. XXXIII.

Vollrath Th. (1991), "A theoretical evaluation of alternative trade intensity measures of revealed comparative advantage", *Weltwirtschaftliches Archiv*, vol. 127.

ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΩΣ ΜΟΧΛΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Δρ. Φωτεινή Οικονόμου¹, Μέλος ΣΕΠ Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διεθνής βιβλιογραφία έχει αναδείξει τη σπουδαιότητα των αμέσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ) για την οικονομική ανάπτυξη των χωρών υποδοχής, με τα οφέλη να προέρχονται τόσο από την αύξηση της απασχόλησης, όσο και από τη διάχυση της αποκτούμενης γνώσης και της τεχνολογίας (Busse και Groizard, 2008· Krifa-Schneider και Matei, 2010).

Ιδιαίτερως σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, οι οποίες χαρακτηρίζονται από υψηλά επίπεδα ανεργίας, η πραγματοποίηση ΑΞΕ σε παραγωγικούς τομείς της οικονομίας μπορεί να συμβάλει σε ταχύτερη οικονομική ανάκαμψη. Όπως γίνεται αντιληπτό, τα οφέλη είναι ακόμη σημαντικότερα για χώρες που αντιμετωπίζουν προβλήματα χρηματοδότησης και ρευστότητας στην αγορά. Σύμφωνα με τον Iglesias (2009), οι ΑΞΕ αποτελούν μια μορφή “διεθνούς δανείου” από τις πλεονασματικές χώρες προς αυτές που παρέχουν αξιολογες επενδυτικές ευκαιρίες.

Γι’ αυτόν το λόγο η μελέτη των ΑΞΕ και ο προσδιορισμός των παραγόντων που προσελκύουν ΑΞΕ σε μια χώρα έχουν συγκεντρώσει το ερευνητικό ενδιαφέρον διεθνώς, αλλά και στην Ελλάδα, καθώς οι ΑΞΕ αποτελούν έναν υγιή τρόπο χρηματοδότησης και δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, σύμφωνα με το Attractiveness Survey - Europe 2013 της Ernst & Young, το 2012 ανακοινώθηκαν στην Ευρώπη 3.797 επενδυτικά σχέδια ΑΞΕ δημιουργώντας 170.434 θέσεις εργασίας.

ΟΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΕΣ ΤΑΣΕΙΣ

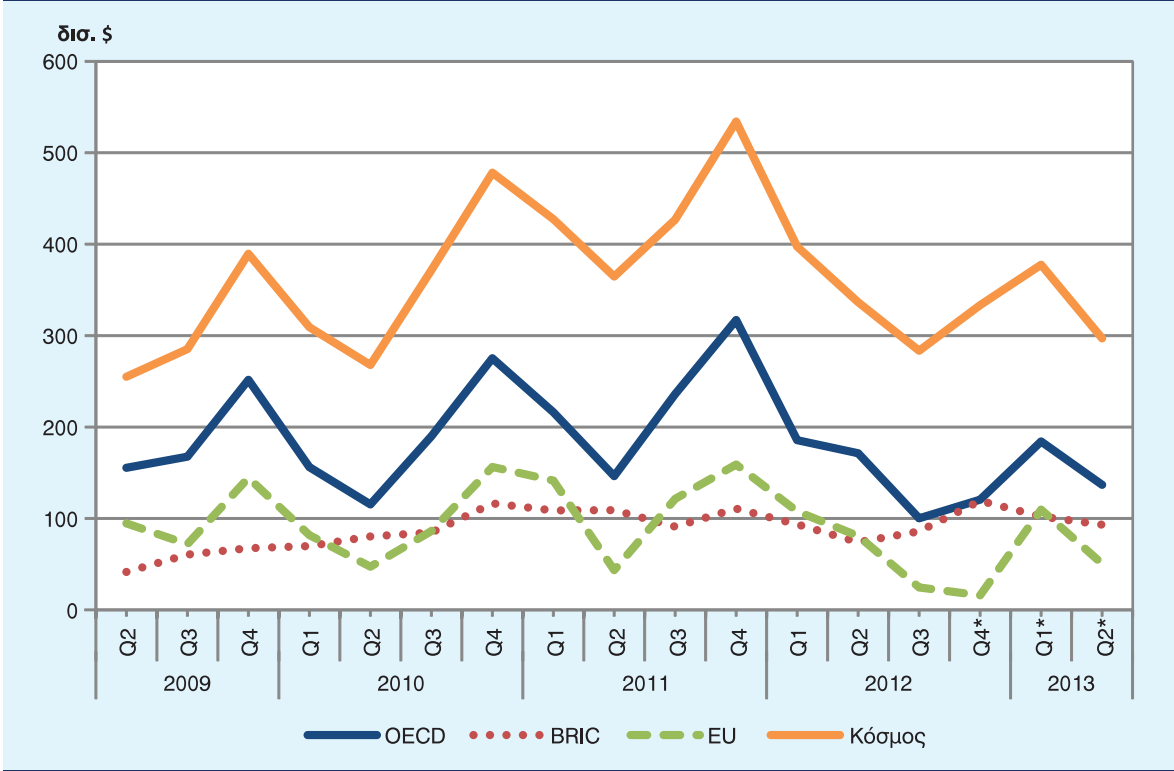
Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία του OECD (Οκτώβριος 2013) για το 2^ο τρίμηνο του 2013, οι παγκόσμιες εισροές ΑΞΕ μειώθηκαν κατά 28% στα \$256 δισ., μετά από δύο ανοδικά τρίμηνα (Διάγραμμα 1). Το 1^ο εξάμηνο του 2013 σημειώθηκε μείωση των εισροών κατά 16% σε σχέση με το 1^ο εξάμηνο του 2012, με 19 χώρες του OECD να σημειώνουν είτε αρνητικές εισροές, είτε εκροές.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι οι εισροές ΑΞΕ της Ε.Ε. μειώνονται τόσο σε επίπεδα, όσο και ως ποσοστό των παγκοσμίων εισροών, με τις χώρες BRIC (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα) να απορροφούν το 2^ο τρίμηνο του 2013 πάνω από 30% των παγκοσμίων εισροών ΑΞΕ, ενώ η Ε.Ε. απορροφά μόλις 17% για την ίδια περίοδο. Σε αντίστοιχα συμπεράσματα καταλήγουμε μελετώντας και τα ετήσια στοιχεία (Διάγραμμα 2), με τις χώρες BRIC να παρουσιάζουν σταθερή άνοδο, κυρίως μετά το 2004, και την Κίνα να προσελκύει το μεγαλύτερο μέρος των εισροών. Το 2012 οι χώρες BRIC αθροιστικά ξεπέρασαν για πρώτη φορά τις εισροές της Ε.Ε. ως ποσοστό των συνολικών ΑΞΕ. Μάλιστα, σύμφωνα με το UNCTAD World Investment Report 2013, το 2012 ήταν η πρώτη χρονιά που οι αναπτυσσόμενες οικονομίες συγκέντρωσαν περισσότερες εισροές ΑΞΕ από τις ανεπτυγμένες (52% έναντι 42%, αντίστοιχα).

1. Η συγγραφέας του άρθρου θα ήθελε να ευχαριστήσει θερμά τον Καθηγητή Νικόλαο Φίλιππα, Πρόεδρο ΔΣ και Επιστημονικό Διευθυντή ΚΕΠΕ για τα εποικοδομητικά σχόλια του.

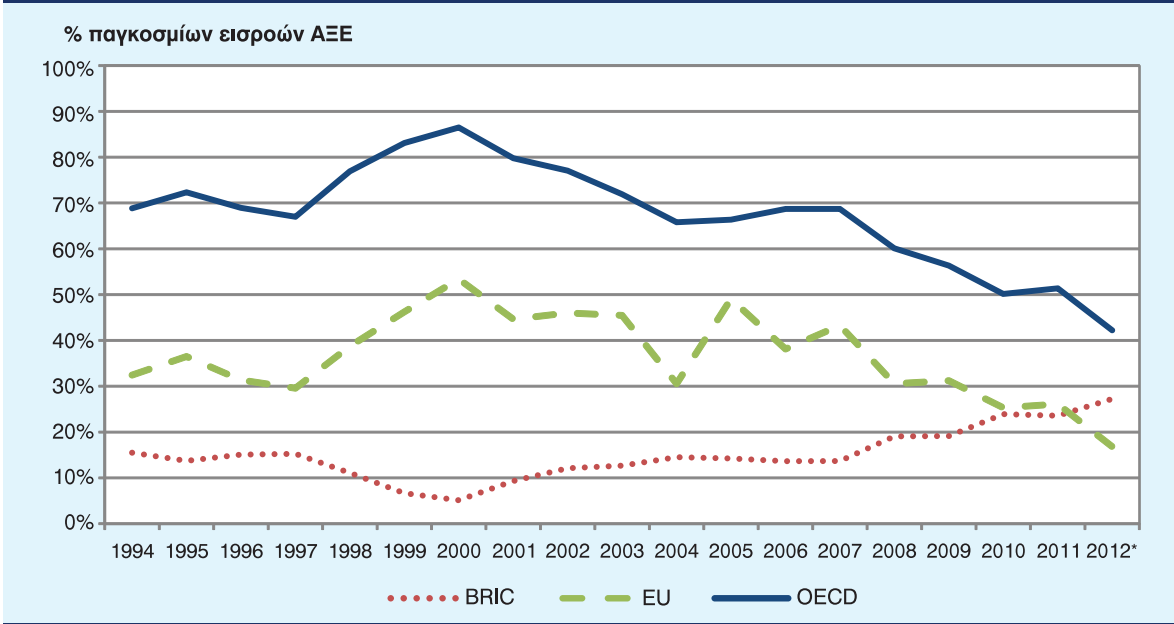

Διάγραμμα 1 Άμεσες ξένες επενδύσεις (Εισροές-Inflows) σε \$ δισ., Q2 2009 - Q2 2013

* Προσωρινά στοιχεία.
Πηγή: OECD International Direct Investment statistics database (Οκτώβριος 2013).

Διάγραμμα 2 Άμεσες ξένες επενδύσεις (Εισροές-Inflows) ως % παγκοσμίων εισροών ΑΞΕ, 1994-2012

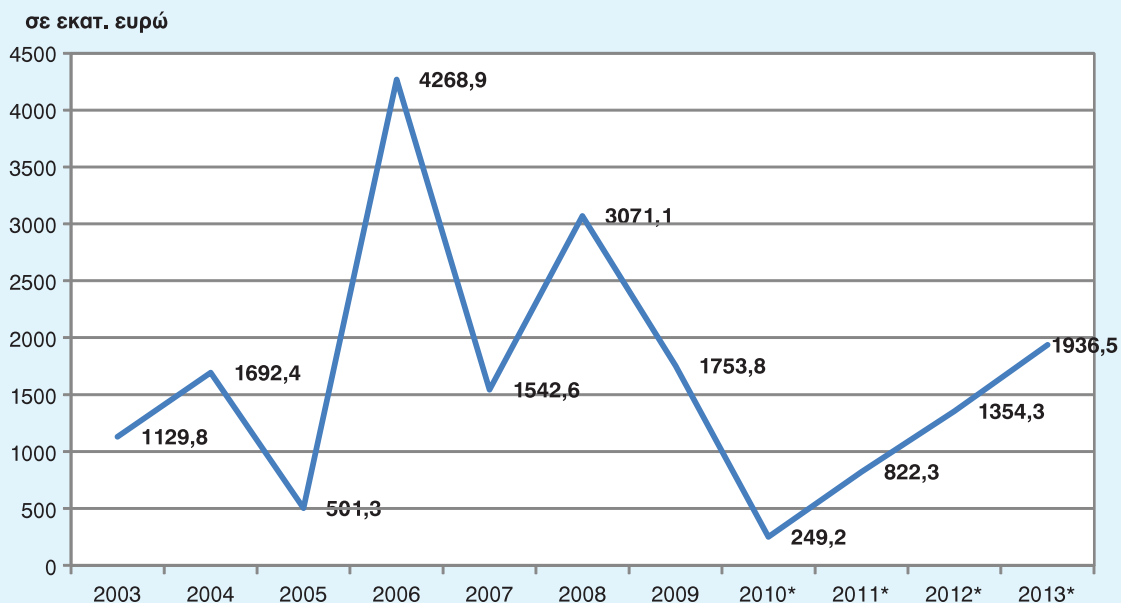
* Προσωρινά στοιχεία.
Πηγή: OECD International Direct Investment statistics database (Οκτώβριος 2013).

ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα επίσημα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, την περίοδο Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου 2013 καταγράφονται άμεσες επενδύσεις στην Ελλάδα (από μη κατοίκους της Ελλάδας) καθαρής εισροής ύψους 1,9 δισ. ευρώ, ενώ και οι άμεσες επενδύσεις κατοίκων της Ελλάδας στο εξωτερικό εμφάνισαν καθαρή εισροή (αποεπένδυση) ύψους 469 εκατ. ευρώ. Ανάμεσα στις σημαντικότερες επενδύσεις της ίδιας περιόδου στην Ελλάδα περιλαμβάνονται: τον Ιανουάριο του 2013 εισροή 585 εκατ. ευρώ για την αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Εμπορικής Τράπεζας από τη γαλλική μητρική Credit Agricole, τον Απρίλιο του 2013 εισροή 200 εκατ. ευρώ από την πώληση του 51% των μετοχών της Follie Follie (ΚΑΕ) στην ελβετική εταιρεία Dufry International AG και εισροή 200 εκατ. ευρώ, συμμετοχή στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Wind Hellas από τη μητρική Crystal Almund στο Λουξεμβούργο, τον Οκτώβριο του 2013 εισροή 622 εκατ. ευρώ από την πώληση μετοχών του ΟΠΑΠ που κατείχε το ΤΑΙΠΕΔ στην Emma Delta Ltd στην Κύπρο και το Δεκέμβριο του 2013 εισροή 616 εκατ. ευρώ από την πώληση της Εθνικής Παναγιάς ΑΕΕΑΠ στην ολλανδική εταιρεία Invel Real Estate Partners, καθώς και εισροή 328 εκατ. ευρώ από την πώληση του υπολοίπου 49% των ΚΑΕ (ιδιοκτησίας Follie Follie) στην ελβετική εταιρεία Dufry International.

Το 2012 οι καθαρές ΑΞΕ έφτασαν τα 1,35 δισ. ευρώ, βάσει των αναθεωρημένων στοιχείων της Τράπεζας της Ελλάδος (Διάγραμμα 3), συνεχίζοντας την ανοδική πορεία του 2011. Η πλειονότητα των επενδύσεων διαχρονικά προέρχονται από ευρωπαϊκές χώρες, όπως είναι η Γερμανία, η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά και από τις ΗΠΑ. Ο τομέας των υπηρεσιών είναι αυτός που συγκεντρώνει το επενδυτικό ενδιαφέρον διαχρονικά, με τους ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς

Διάγραμμα 3
Καθαρές Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (μη κατοίκων) στην Ελλάδα (2003-2013) (σε εκατ. ευρώ)

* Προσωρινά στοιχεία.

Σημειώσεις: Τα στοιχεία των άμεσων ξένων επενδύσεων περιλαμβάνουν επανεπενδυθέντα κέρδη. Για τα έτη 2006-2012 τα στοιχεία των άμεσων ξένων επενδύσεων έχουν αναθεωρηθεί από την Τράπεζα της Ελλάδος, λόγω αναθεώρησης των επανεπενδυθέντων κερδών.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

οργανισμούς να λαμβάνουν το 45,9% των συνολικών καθαρών ΑΞΕ για το 2012. Αντίστοιχη είναι η εικόνα και για τα αθροιστικά στοιχεία της δεκαετίας 2003-2012, με τους ενδιαμέσους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και τις τηλεπικοινωνίες να συγκεντρώνουν τα υψηλότερα κεφάλαια.

Θα πρέπει ασφαλώς να σημειωθεί ότι η Ελλάδα έχει βελτιώσει τη θέση της σε σημαντικούς δείκτες ελκυστικότητας ΑΞΕ, όπως είναι και ο δείκτης “Ease of doing business” της World Bank. Μια υψηλή θέση στην κατάταξη του συγκεκριμένου δείκτη σηματοδοτεί το γεγονός ότι το ρυθμιστικό περιβάλλον της χώρας είναι περισσότερο ευνοϊκό για την εκκίνηση και τη λειτουργία μιας επιχείρησης. Για να συνεκτιμήσει όλους τους σχετικούς παράγοντες, ο συγκεκριμένος δείκτης περιλαμβάνει την κατάταξη σε 10 επιμέρους υποδείκτες.

Οι Πίνακες 1 και 2 παρουσιάζουν τις χώρες που καταλαμβάνουν τις δέκα πρώτες θέσεις στην παγκόσμια κατάταξη βάσει αυτού του δείκτη και τη θέση της Ελλάδας σε σύγκριση με επιλεγμένες χώρες σύμφωνα με την έκθεση “Doing Business 2014”. Η Ελλάδα το 2012 καταλάμβανε την 78^η θέση στη συνολική κατάταξη από σύνολο 185 χωρών. Σύμφωνα με τα πρόσφατα στοιχεία του 2013, ανέβηκε στην 72^η θέση στη συνολική κατάταξη από σύνολο 189 χωρών και παρέμεινε στη χαμηλότερη θέση σε σχέση με τις υπόλοιπες εξεταζόμενες χώρες του Πίνακα 2. Παρ’ όλα αυτά, η Ελλάδα κέρδισε 110 θέσεις στην κατάταξη του υποδείκτη που αφορά την έναρξη νέας επιχείρησης, σημειώνοντας μια πραγματικά εντυπωσιακή βελτίωση στη σχετική κατηγορία, και 37 θέσεις στην προστασία των επενδυτών. Ασφαλώς, αν και η θέση της Ελλάδας έχει βελτιωθεί, υπάρχουν περιθώρια περαιτέρω βελτίωσης σε κατηγορίες όπως είναι η καταγραφή περιουσίας, η ισχύς των συμβολαίων, η εκκαθάριση επιχειρήσεων και η πρόσβαση σε πιστώσεις.

Πίνακας 1
Κατάταξη δείκτη “Ease of doing business” και υποδεικτών (Ιούνιος 2013) - Top 10

Οικονομία (από σύνολο 189 χωρών)	Σιγκαπούρη	Χονγκ Κονγκ	Νέα Ζηλανδία	ΗΠΑ	Δανία	Μαλαισία	Κορέα	Γεωργία	Νορβηγία	Ην. Βασίλειο
Ease of Doing Business	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Έναρξη επιχείρησης	3	5	1	20	40	16	34	8	53	28
Λήψη κατασκευαστικών αδειών	3	1	12	34	8	43	18	2	28	27
Ηλεκτροδότηση	6	5	45	13	18	21	2	54	17	74
Καταγραφή περιουσίας	28	89	2	25	7	35	75	1	10	68
Πρόσβαση σε πιστώσεις	3	3	3	3	28	1	13	3	73	1
Προστασία επενδυτών	2	3	1	6	34	4	52	16	22	10
Πληρωμή φόρων	5	4	23	64	12	36	25	29	17	14
Διασυνοριακό εμπόριο	1	2	21	22	8	5	3	43	26	16
Ισχύς συμβολαίων	12	9	18	11	32	30	2	33	4	56
Εκκαθάριση επιχειρήσεων	4	19	12	17	10	42	15	88	2	7

Πηγή: Doing Business 2014, <http://www.doingbusiness.org/rankings>.

Πίνακας 2
Κατάταξη δείκτη “Ease of doing business” και υποδεικτών (Ιούνιος 2013) - Επιλεγμένες χώρες

Οικονομία (από σύνολο 189 χωρών)	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Κύπρος	Ισπανία	Βουλγαρία	Ιταλία	Τουρκία	Ελλάδα
Ease of Doing Business	15	31	39	52	58	65	69	72
Έναρξη επιχείρησης	12	32	44	142	65	90	93	36
Λήψη κατασκευαστικών αδειών	115	76	86	98	118	112	148	66
Ηλεκτροδότηση	100	36	108	62	135	89	49	61
Καταγραφή περιουσίας	57	30	103	60	62	34	50	161
Πρόσβαση σε πιστώσεις	13	109	55	55	28	109	86	86
Προστασία επενδυτών	6	52	34	98	52	52	34	80
Πληρωμή φόρων	6	81	33	67	81	138	71	53
Διασυνοριακό εμπόριο	20	25	27	32	79	56	86	52
Ισχύς συμβολαίων	62	24	110	59	79	103	38	98
Εκκαθάριση επιχειρήσεων	8	23	24	22	92	33	130	87

Πηγή: Doing Business 2014, <http://www.doingbusiness.org/rankings>.

ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΩΝ ΕΙΣΡΩΝ ΑΞΕ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΑΝΑΔΕΙΧΘΕΙ ΑΠΟ ΤΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

Το κρίσιμο ερώτημα, τόσο στη διεθνή βιβλιογραφία όσο και για τις προτάσεις πολιτικής, παραμένει ποιοι είναι εκείνοι οι προσδιοριστικοί παράγοντες που θα προσελκύσουν ΑΞΕ για να μπορέσουν να αποτελέσουν τον μοχλό ανάπτυξης μιας οικονομίας.

Αρχικά, η **γεωγραφική θέση** της χώρας προορισμού και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της αποτελούν έναν πολύ σημαντικό παράγοντα για την προσέλκυση επενδυτών (Dunning, 1993· Sekkat και Veganzones-Varoudakis, 2007· Kinda, 2010· Pandelidis et al., 2012). Στις περιπτώσεις που υπάρχει δυνατότητα σύνδεσης με περιοχές που παρουσιάζουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όπως ορυκτό πλούτο, πηγές ενέργειας, φυσικό αέριο και πετρέλαιο ή άλλα μοναδικά γεωγραφικά πλεονεκτήματα, ο προσδιοριστικός αυτός παράγοντας είναι καθοριστικής σημασίας. Παράλληλα, το **μέγεθος της εγχώριας αγοράς** και οι προοπτικές της εξετάζονται πολύ διεξοδικά, καθώς οι επενδυτές αποσκοπούν και σε ένα μερίδιο της εγχώριας αγοράς (Dunning, 1993· Bevan και Estrin, 2004· Sekkat και Veganzones-Varoudakis, 2007· Pandelidis και Nikolopoulos, 2008· Kinda, 2010· Pandelidis et al., 2012).

Άλλοι παράγοντες που λαμβάνονται υπ' όψιν είναι ο **πληθωρισμός** (Mateev, 2009· Krifa-Schneider και Matei, 2010· Arbatli, 2011), ο οποίος σε πολύ υψηλά επίπεδα λειτουργεί αποσταθεροποιητικά για την οικονομία, η **ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας και των επιμέρους χωρών προορι-**

σμού και το **διεθνές εμπόριο** (Bénassy-Quéré et al., 2007· Krifa-Schneider και Matei, 2010· Arbatli, 2011).

Ιδιαίτερως σημαντικός αποδεικνύεται και ο **ρόλος της χρηματοδότησης και της ρευστότητας**, με την παρουσία ενός ανεπτυγμένου συστήματος χρηματοοικονομικών αγορών που προσφέρει εύκολη πρόσβαση σε κεφάλαια με εύλογο κόστος για τις επιχειρήσεις να λειτουργεί ευεργετικά (Bénassy-Quéré et al., 2007· Arbatli, 2011· Economou και Hassapis, 2013). Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται και στην **πιστοληπτική ικανότητα** της χώρας προορισμού, με τις χώρες που λαμβάνουν υψηλή αξιολόγηση από διεθνείς οίκους αξιολόγησης να δέχονται και υψηλότερες εισροές (Walch και Wörz, 2012).

Ακόμη ένας σημαντικός παράγοντας είναι το **κόστος εργασίας** (Bevan και Estrin, 2004· Arbatli, 2011). Ασφαλώς, από μόνο του το χαμηλό κόστος εργασίας δεν αρκεί για την προσέλκυση επενδύσεων, ιδιαίτερα σε κλάδους που απαιτούν τεχνογνωσία και εξειδίκευση. Σε αυτές τις περιπτώσεις μπορεί να είναι σημαντικότερη η επένδυση που έχει γίνει στο **ανθρώπινο κεφάλαιο** (Agiomirgianakis et al., 2006), καθώς και οι **δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη** (Thompson, 2001).

Παράλληλα, η **φορολογία** των επιχειρήσεων και η **σταθερότητα του φορολογικού συστήματος** παίζουν καθοριστικό ρόλο για την απόφαση υλοποίησης ΑΞΕ, καθώς τόσο οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές, όσο και οι συνεχείς εναλλαγές αυτών δημιουργούν πρόσθετο κόστος και αβεβαιότητα για τις επιχειρήσεις (Cassou, 1997· Bloningen, 2005· Mateev, 2009· Arbatli, 2011).

Τα τελευταία χρόνια η βιβλιογραφία εστιάζει όλο και περισσότερο στην **επίδραση θεσμικών παραγόντων** (Bénassy-Quéré et al., 2007· Arbatli, 2011), όπως είναι η λειτουργία και η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, οι καθυστερήσεις στη λήψη αποφάσεων, αλλά και η γραφειοκρατία και η διαφθορά (Economou και Hassapis, 2013). Παράλληλα, ο **πολιτικός κίνδυνος** και η αβεβαιότητα που πηγάζει από αυτόν είναι παράγοντες που συμβάλλουν αρνητικά στην προσέλκυση επενδύσεων (Krifa-Schneider και Matei, 2010· Walch και Wörz, 2012· Pandelidis et al., 2012). Η θετική παρατηρούμενη σχέση με τους **δείκτες οικονομικού συναισθήματος/εμπιστοσύνης** υποδεικνύουν την ανάγκη αποκατάστασης της εμπιστοσύνης για την προσέλκυση ΑΞΕ (Economou και Hassapis, 2013).

Τέλος, η πιο σύγχρονη αρθρογραφία κάνει αναφορά ακόμα και σε **συμπεριφορικούς παράγοντες** που μπορεί να επηρεάσουν την προσέλκυση ΑΞΕ. Σύμφωνα με τον Alves (2008) επιβεβαιώνεται η επίδραση συμπεριφορικών σφαλμάτων όπως είναι η συμπεριφορά της αγέλης (herding) και η ύπαρξη καθιερωμένων (γενικά αποδεκτών) προτύπων στην επιλογή των χωρών προορισμού, το σφάλμα οικειότητας (familiarity bias) στην επιλογή χώρας προορισμού, η υπερβολική αυτοπεποίθηση από τη μεριά των στελεχών που θεωρούν ότι “γνωρίζουν” τη νέα αγορά και αντιμετωπίζουν με διαφορετικό τρόπο τις εγχώριες επενδύσεις και τις ΑΞΕ ως προς την αναμενόμενη απόδοση και τον κίνδυνο (νοητική λογιστική – mental accounting). Φαίνεται μάλιστα ότι η επίδραση των συμπεριφορικών παραγόντων παρουσιάζεται ιδιαίτερως όταν υπάρχει σημαντική αβεβαιότητα, ενώ η προσέγγιση αυτή ερμηνεύει και το λόγο για τον οποίο παρατηρούνται σημαντικές εισροές ΑΞΕ στις ανεπτυγμένες χώρες.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σε μία οικονομικά δύσκολη περίοδο για την ελληνική οικονομία, κρίνεται απαραίτητη η προσέλκυση ΑΞΕ στο πλαίσιο ενός ολοκληρωμένου σχεδίου ανάπτυξης, καθώς οι επενδύσεις αυτές θα προσφέρουν νέες θέσεις εργασίας και θα συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Η Ελλάδα είναι μια μικρή σε μέγεθος και πληθυσμό χώρα, με χαμηλή πιστοληπτική ικανότητα και υπερχρεωμένο δημόσιο τομέα, επιχειρήσεις και νοικοκυριά. Από την ανασκόπηση των προσδιοριστικών παραγόντων προσέλκυσης ΑΞΕ φαίνεται ότι οι διεθνείς επενδυτές δε θα στοχεύσουν στο μέγεθος της εγχώριας αγοράς, αλλά θα επιλέξουν να επενδύσουν στην Ελλάδα για τα μοναδικά και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της χώρας (γεωπολιτικά, ιστορικά/πολιτισμικά κ.λπ.), καθώς και τις δυνατότητες που διαφαίνονται από την αξιοποίηση του ορυκτού πλούτου και των πρώτων υλών, αλλά και στον τομέα του τουρισμού, των μεταφορών, της ναυτιλίας, της μεταποίησης και των εναλλακτικών πηγών ενέργειας.

Θα πρέπει λοιπόν να δοθεί έμφαση στα πλεονεκτήματα της χώρας σε συνδυασμό με την περαιτέρω αντιμετώπιση της διαφθοράς και της γραφειοκρατίας, την αποκατάσταση της ρευστότητας στην αγορά και της εμπιστοσύνης των διεθνών αγορών, καθώς και την εφαρμογή ενός απλού και σταθερού φορολογικού συστήματος που θα προσελκύσει και θα παρέχει κίνητρα σε παραγωγικές επενδύσεις, οι οποίες θα δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας στην Ελλάδα. Η σταδιακή αποκατάσταση των χρονίων διαρθρωτικών ανισορροπιών που συντελείται οδηγεί στην ανάκτηση της διεθνούς αξιοπιστίας και του κύρους της χώρας με θετικές επιπτώσεις και στην προσέλκυση ΑΞΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Agiomirgianakis, G., Asteriou, D., and Papatoma, K. (2006). "The Determinants of FDI: A Panel data study for the OECD Countries". Department of Economics, City University, Discussion Paper Series (03/06), 3-25.
- Alves, R. P. (2008). "Behavioural Determinants of Foreign Direct Investment". (No. 0008). Gabinete de Estratégia e Estudos, Ministério da Economia e da Inovação.
- Arbatli, E. (2011). "Economic policies and FDI inflows to emerging market economies". IMF Working Paper WP/11/192. IMF, Washington.
- Bevan, A.A., and Estrin, S. (2004). "The determinants of foreign direct investment into European transition economies", *Journal of Comparative Economics*, 32(4), 775-787.
- Bénassy-Quéré, A., Coupet, M., and Mayer, T. (2007). "Institutional Determinants of Foreign Direct Investment", *World Economy*, 30(5), 764-782.
- Bloningen, B. A. (2005). "A review of the empirical literature on FDI determinants", *Atlantic Economic Journal*, 33, 383-403.
- Busse, M., and Groizard, J. L. (2008). "Foreign direct investment, regulations and growth", *The World Economy*, 31(7), 861-886.
- Cassou, S. P. (1997). "The link between tax rates and foreign direct investment", *Applied Economics*, 29(10), 1295-1301.
- Dunning, J.H., (1993). *Multinational enterprises and the global economy*. Wokingham: Addison-Wesley.
- Economou, F., and Hassapis, C. (2013). "Foreign direct investment inflows: Evidence from four highly distressed European economies". Working paper presented at the 2013 HFAA Conference.
- Ernst & Young (2013). *Attractiveness survey Europe 2013: Coping with the crisis, the European way*.
- Iglesias, C.A. (2009). "European Internal Market and Foreign Direct Investment. The Determinants of FDI". *Regional and Sectoral Economic Studies*, 9(2), 35-52.

- Kinda, T. (2010). "Investment climate and FDI in developing countries: Firm-level evidence", *World development*, 38(4), 498-513.
- Krifa-Schneider, H., and Matei, I. (2010). "Business Climate, Political Risk and FDI in Developing Countries: Evidence from Panel Data", *International Journal of Economics and Finance*, 2(5), 54-65.
- Mateev, M. (2009). "Determinants of Foreign Direct Investment in Central and Southeastern Europe: New Empirical Tests", *Oxford Journal*, 8(1), 133-149.
- OECD, *FDI in Figures*, October 2013.
- Pantelidis, P., Kyrkilis, D., and Nikolopoulos, E. (2012). "European Monetary Union and Foreign Direct Investment Inflows", *SPOUDAI-Journal of Economics and Business*, 62(1-2), 47-55.
- Pantelidis, P., and Nikolopoulos, E. (2008). "FDI attractiveness in Greece", *International Advances in Economic Research*, 14(1), 90-100.
- Sekkat, K., and Veganzones-Varoudakis, M. A. (2007). "Openness, investment climate, and FDI in developing countries", *Review of Development Economics*, 11(4), 607-620.
- Thompson, P. (2001). "The microeconomics of an R&D-based model of endogenous growth", *Journal of Economic Growth*, 6(4), 263-283.
- UNCTAD *World Investment Report* 2013.
- Walch, N., and Wörz, J. (2012). "The Impact of Country Risk Ratings and of the Status of EU Integration on FDI Inflows in CESEE Countries", *Focus on European Economic Integration, The Oesterreichische Nationalbank*, 3, 8-26.

ΑΝΙΧΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ: ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Καθηγητής Νικόλαος Φίλιππας

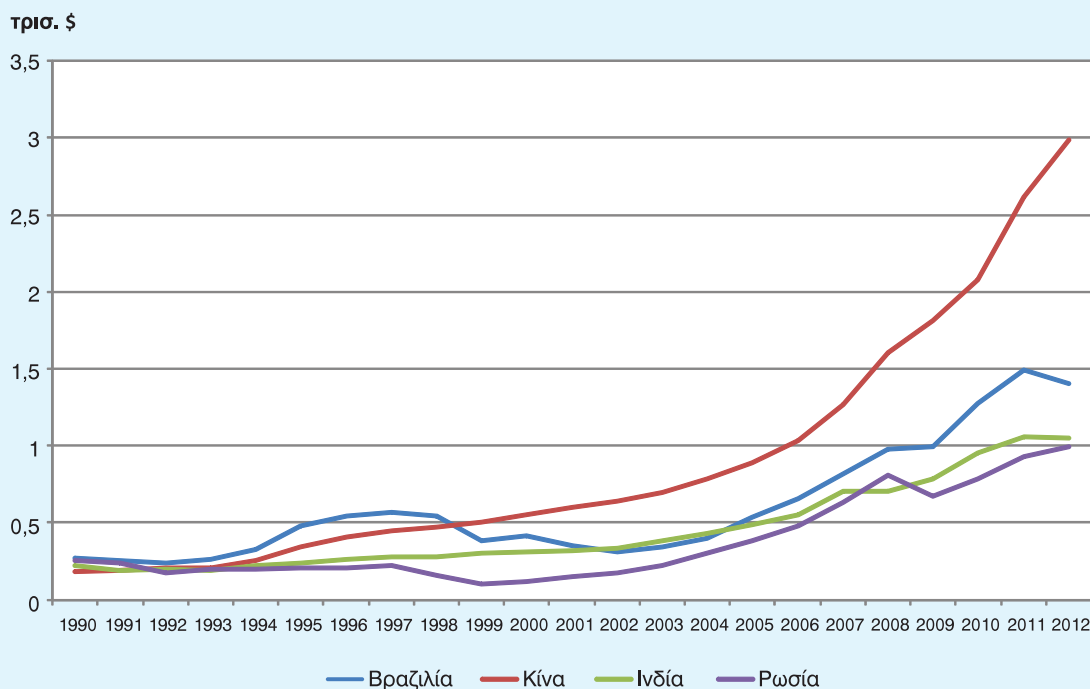
Πρόεδρος του Δ.Σ. και Επιστημονικός Διευθυντής του ΚΕΠΕ

Ο αυξανόμενος συσσωρευμένος πλούτος και η κατανάλωση των αναδυόμενων οικονομιών και των χωρών BRICs, έχουν αλλάξει ριζικά την εικόνα του πλανήτη και θα διαμορφώσουν το μέλλον, με τον ταχύ ρυθμό αστικοποίησης των χωρών BRICs να επιταχύνει την παγκόσμια οικονομική μεγέθυνση. Παράλληλα, η εντυπωσιακή παραγωγικότητα των χωρών αυτών οδηγεί στην αύξηση του εισοδήματός τους και εν συνεχεία στην κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών.

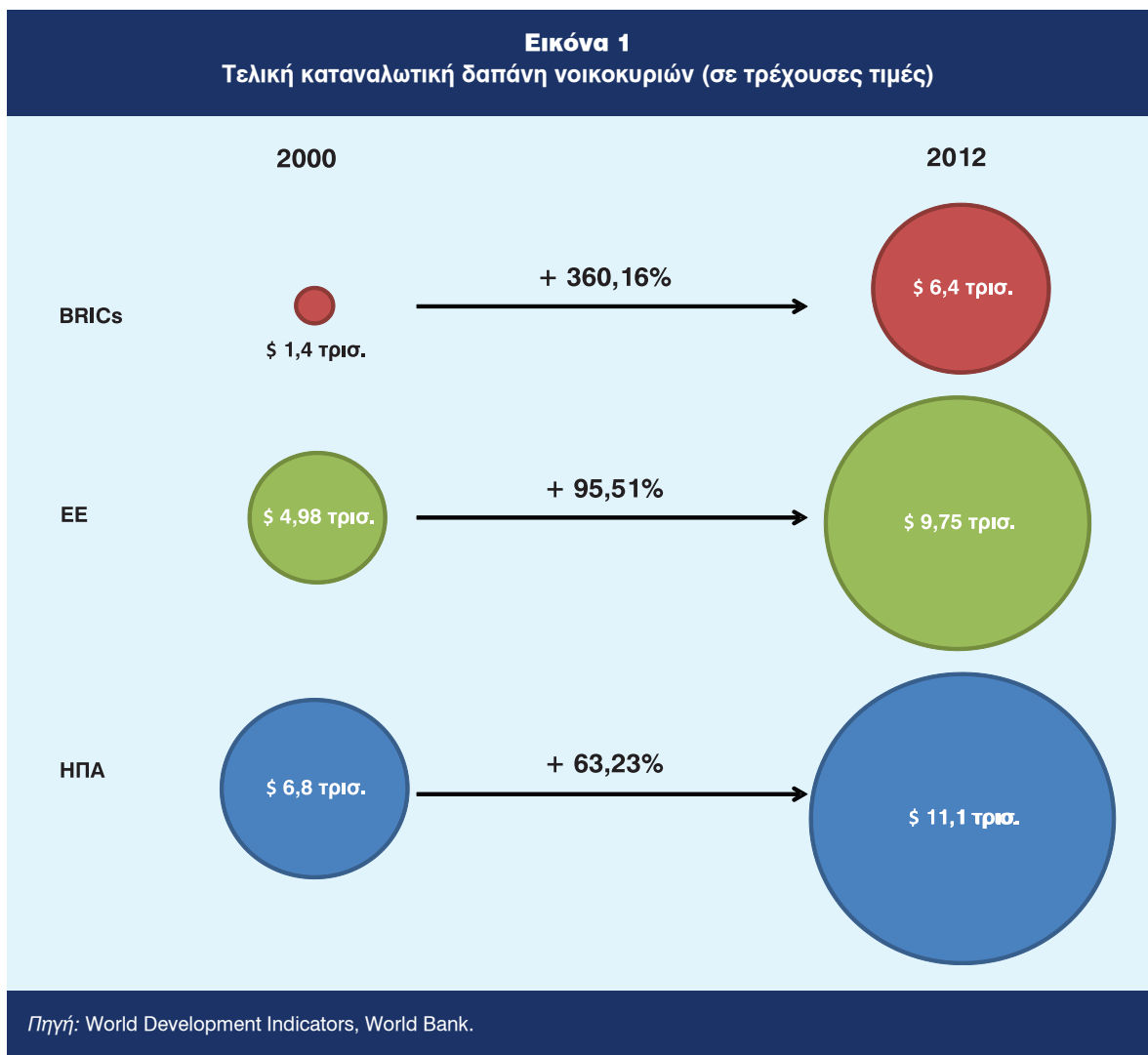
Παρά το γεγονός ότι τα καταναλωτικά πρότυπα κατευθύνονταν για πολλές δεκαετίες από τις συνήθειες των Αμερικάνων και των Ευρωπαίων καταναλωτών, η οικονομική μεγέθυνση των χωρών BRICs, η συσσώρευση πλούτου στις αναδυόμενες οικονομίες, η αστικοποίηση και η άνοδος της μεσαίας τάξης και η εντυπωσιακή αύξηση της κατανάλωσης των αναδυόμενων οικονομιών καθιστά τους κατοίκους των χωρών αυτών εκείνους που θα καθορίσουν τα νέα καταναλωτικά πρότυπα των επόμενων δεκαετιών και θα προσδιορίσουν τους ταχύτερα αναπτυσσόμενους κλάδους. Οι τεκτονικές αυτές αλλαγές στην παγκόσμια σύνθεση της κατανάλωσης θα διαμορφώσουν νέες προοπτικές και ευκαιρίες προς εκμετάλλευση, τόσο για τις δυτικές οικονομίες, όσο και για την Ελλάδα.

Για παράδειγμα, η κατανάλωση των χωρών BRICs το 2010 ανήλθε στα \$5 τρισ. από μόλις \$1,4 τρισ. το 2000. Στο Διάγραμμα 1 φαίνεται καθαρά η εντυπωσιακή άνοδος της ετήσιας τελικής κα-

Διάγραμμα 1
Τελική καταναλωτική δαπάνη νοικοκυριών (σε τρέχουσες τιμές)

Πηγή: World Development Indicators, World Bank.

ταναλωτικής δαπάνης των νοικοκυριών στην Κίνα, την Ινδία, τη Βραζιλία και τη Ρωσία για την περίοδο 1990-2012. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα συγκριτικά στοιχεία στην Εικόνα 1, με τη συνολική αύξηση της τελικής καταναλωτικής δαπάνης των νοικοκυριών της περιόδου 2000-2012 στις χώρες BRICs να είναι 3,8 φορές μεγαλύτερη σε σχέση με την ΕΕ και 5,7 φορές μεγαλύτερη σε σχέση με τις ΗΠΑ. Εκρηκτική προβλέπεται να είναι η αύξηση της κατανάλωσης, κυρίως της Κίνας, τα επόμενα χρόνια, με έμφαση να δίνεται στα καταναλωτικά αγαθά (O' Neill, 2012). Πιο συγκεκριμένα, το 2020 θα πωλείται το 70% των αυτοκινήτων στις χώρες BRICs, περίπου 50 εκατ., εκ των οποίων τα μισά θα κατευθύνονται μόνο στην Κίνα. Συνεπώς, ο ιδιαίτερος ενισχυμένος ρόλος των αναδυόμενων αγορών και των χωρών BRICs στη διαμόρφωση του παγκόσμιου ΑΕΠ αναμένεται να αποτελέσει και τον κινητήριο μοχλό της παγκόσμιας καταναλωτικής ζήτησης για τις επόμενες δεκαετίες.

Μάλιστα, όπως επισημαίνουν εύστοχα οι Silverstein et al. (2012) στο βιβλίο τους *"The \$10 Trillion Prize"*, οι Ινδοί κι οι Κινέζοι καταναλωτές αναμένεται να ξοδέψουν μέχρι το τέλος του 2020 \$64 τρισ. σε προϊόντα και υπηρεσίες, με ετήσια κατανάλωση περίπου \$10 τρισ. Πιο συγκεκριμένα, η Κίνα αναμένεται να καταναλώσει αθροιστικά \$41,5 τρισ. την περίοδο αυτή, ποσό που αντιστοιχεί σε \$6,2 τρισ. ετησίως, σημειώνοντας μια αύξηση 203% από την ετήσια κατανάλωση \$2 τρισ. του 2010. Αντίστοιχα, η Ινδία αναμένεται να καταναλώσει αθροιστικά \$22,5 τρισ. την ίδια περίοδο,

ποσό που αντιστοιχεί σε αυξημένη ετήσια κατανάλωση κατά 261%, από τα \$991 δισ. το 2010 στα \$3,6 τρισ. το 2020. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν οι συγγραφείς, **η κατανάλωση στη διάρκεια ολόκληρης της ζωής ενός Κινέζου που γεννήθηκε το 2009 προβλέπεται να είναι 38 φορές μεγαλύτερη σε σχέση με έναν Κινέζο που γεννήθηκε το 1960.** Για την Ινδία η αντίστοιχη σχέση είναι 13 φορές μεγαλύτερη. Παράλληλα, στα επόμενα δεκαπέντε χρόνια θα αυξηθεί ο αριθμός των ανθρώπων που αγοράζουν είδη πολυτελείας κατά 500 εκατ., εκ των οποίων τα 200 εκατ. θα είναι Κινέζοι, με την Ινδία, τη Βραζιλία και τη Ρωσία να ακολουθούν (Ο' Neill, 2012). Η προσέλκυση αυτών των νέων αγοραστών προσφέροντας το ίδιο ή διαφοροποιημένο προϊόν αντίστοιχης υψηλής ποιότητας αποτελεί πρόκληση και για τις ελληνικές εταιρείες σε τομείς όπως είναι τα είδη πολυτελείας, γουναρικά, υψηλής ποιότητας αγροτικά προϊόντα, κρασί, φάρμακα κ.λπ.

ΔΙΕΘΝΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ

Από την ανάλυση πρόσφατης μελέτης της Goldman Sachs (2013) με τίτλο “What the world wants”, προκύπτει ότι η ζήτηση στις αναδυόμενες αγορές αναμένεται να στραφεί άμεσα σε διαρκή καταναλωτικά αγαθά, ενώ οι ανεπτυγμένες αγορές παρουσιάζουν υψηλή ζήτηση στον τομέα των υπηρεσιών. Η άνοδος των εισοδημάτων στην Κίνα και στις υπόλοιπες χώρες των BRICs θα οδηγήσει τη ζήτηση σε διαρκή καταναλωτικά αγαθά. Επιπλέον, μέχρι το 2040 η αγορά υπηρεσιών των αναδυόμενων αγορών θα ξεπεράσει σε μέγεθος αυτήν των ΗΠΑ ή της ανεπτυγμένης Ευρώπης, αλλά και το σύνολο των G7 και των ανεπτυγμένων αγορών. Φαίνεται, λοιπόν, ότι στις αναδυόμενες αγορές υπάρχουν σημαντικές προοπτικές διεξόδου τόσο για τους παραγωγούς καταναλωτικών προϊόντων, όσο και στον τομέα των υπηρεσιών.

Παράλληλα, σύμφωνα με σχετική μελέτη της HSBC (2012), όσο αυξάνεται η παραγωγικότητα και το πραγματικό εισόδημα των χωρών αυτών, τόσο μειώνεται το ποσοστό του εισοδήματος για την αγορά βασικών αγαθών και παρατηρείται στροφή σε αγαθά και υπηρεσίες που σχετίζονται με μη βασικές δαπάνες, όπως είναι η διασκέδαση, ο τουρισμός κ.λπ.

Η νέα αυτή πραγματικότητα πρέπει να αντιμετωπίζεται σαν ευκαιρία επέκτασης των δραστηριοτήτων των δυτικών επιχειρήσεων. Οι νέες εξελίξεις δημιουργούν ευκαιρίες σε διάφορους κλάδους όπως είναι η ένδυση και η υπόδηση, ο οικιακός εξοπλισμός και τα έπιπλα, οι αυτοκινητοβιομηχανίες, τα προϊόντα τεχνολογίας, τα φάρμακα, και ιδιαίτερα ο τουρισμός. Τα δεδομένα αυτά, σε συνδυασμό με τη συνεχή βελτίωση του βιοτικού επιπέδου στις χώρες αυτές, θα δημιουργούν συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση για καταναλωτικά αγαθά και υπηρεσίες, τα οποία παραδοσιακά αφορούσαν κυρίως τους καταναλωτές των ώριμων δυτικών αγορών, όπως είναι οι υπηρεσίες και τα προϊόντα που αφορούν την υγεία, η εκπαίδευση, οι παραδοσιακές ή και οι εξειδικευμένες μορφές τουρισμού, π.χ. ιατρικός τουρισμός.

ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σημαντικές ευκαιρίες για την Ελλάδα παρουσιάζονται από τη διαφαινόμενη δυναμική του κλάδου του τουρισμού. Σύμφωνα με τα πρόσφατα στοιχεία του UNWTO World Tourism Barometer, οι διεθνείς αφίξεις τουριστών παγκοσμίως το 2013 αυξήθηκαν κατά 5%, φτάνοντας στο επίπεδο ρεκόρ των 1.087 εκατ. αφίξεων από 1.035 εκατ. το 2012. Η αύξηση του αριθμού των τουριστών κατά 52 εκατ. ξεπέρασε τις προσδοκίες και τις σχετικές εκτιμήσεις, παρά τη συγκυρία της παγκόσμιας οικονομίας, και οι σχετικές εκτιμήσεις για το 2014 προβλέπουν άνοδο 4%-4,5%. Μάλιστα, η Ευρώπη δέχτηκε 29 εκατ. επιπλέον τουρίστες το 2013 φτάνοντας τους 563 εκατ., σημειώνοντας

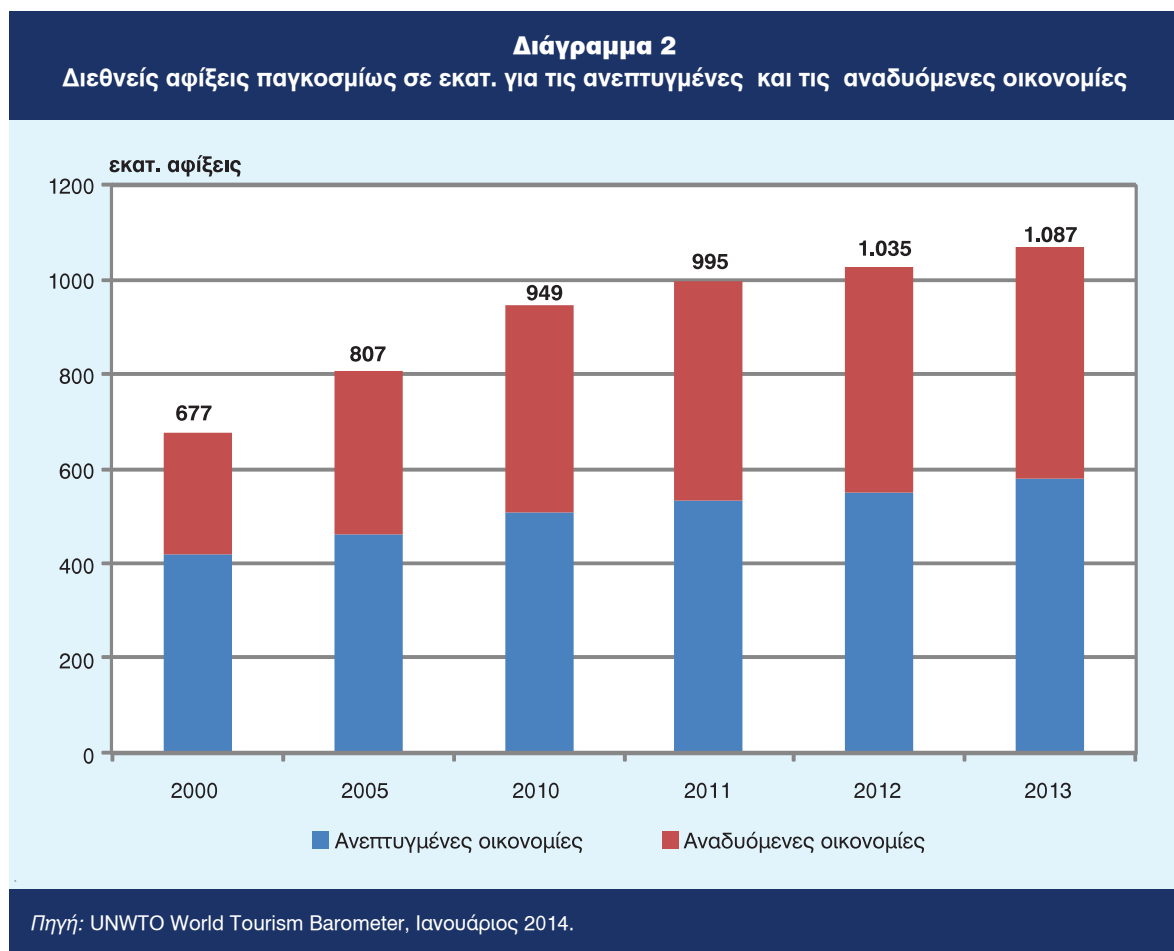

άνοδο της τάξης του 5,4%, τη στιγμή που ο σχετικός μέσος όρος της περιόδου 2005-2012 υπολογίζεται στο 2,5% ετησίως. Η μεγαλύτερη άνοδος σημειώθηκε στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη (6,9%) και στη Νότια Μεσογειακή Ευρώπη (6,1%).

Η εντυπωσιακή αυτή ανάπτυξη κατευθύνεται σε μεγάλο βαθμό από τις αναδυόμενες αγορές (Διάγραμμα 2), με την Κίνα να αποτελεί τη σημαντικότερη χώρα προέλευσης τουριστών με 97,3 εκατ. ταξίδια και αύξηση στις ταξιδιωτικές δαπάνες κατά 28% τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2013. **Ανάμεσα στις χώρες με τη σημαντικότερη αύξηση στην ταξιδιωτική δαπάνη το 2013 μετά την Κίνα βρίσκονται η Ρωσία, η Τουρκία, το Κατάρ, οι Φιλιππίνες, το Κουβέιτ, η Ινδονησία, η Ουκρανία και η Βραζιλία.**

Ήδη από το 2012 η Κίνα αναδείχθηκε ως η μεγαλύτερη αγορά εξερχόμενου τουρισμού στον κόσμο, ξεπερνώντας τη Γερμανία και την Αμερική σύμφωνα με στοιχεία του European Travel Commission and World Tourism Organization (2013) με 83 εκατ. τουρίστες το 2012, από 10 εκατ. το 2000. Την περίοδο 2000-2012 παρατηρήθηκε μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης 19% (2000-2005 24% και 2005-2012 15%). Αξίζει να σημειωθεί ότι οι Κινέζοι τουρίστες πραγματοποιούν πλέον τις υψηλότερες δαπάνες από τους τουρίστες οποιασδήποτε άλλης εθνικότητας (8 φορές υψηλότερες σε σχέση με το 2000). Το 2012 οι ταξιδιωτικές τους δαπάνες έφτασαν το ρεκόρ των \$102 δισ., ξεπερνώντας τους Γερμανούς και τους Αμερικανούς τουρίστες.

Η αύξηση της εξερχόμενης αυτής κατανάλωσης είναι σαφές ότι μπορεί να συμβάλει και στην τουριστική ανάπτυξη των χωρών προορισμού, στην οικονομική ανάπτυξη και στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Παρά την εντυπωσιακή αύξηση του εξερχόμενου τουρισμού της Κίνας των τελευταίων δύο δεκαετιών, εξακολουθεί να είναι μικρή σε σχέση με το μέγεθος του πληθυσμού της. Δεδομένου του ευνοϊκού κοινωνικο-οικονομικού περιβάλλοντος (αύξηση μεσαίας τάξης, αύξηση ελεύθερου χρόνου και διαθέσιμου εισοδήματος) και της τάσης των Κινέζων τουριστών να ταξιδέψουν στο εξωτερικό, ο αριθμός τους αναμένεται να συνεχίσει να αυξάνεται τις επόμενες δεκαετίες (European Travel Commission and World Tourism Organization, 2013).

Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα της CLSA, εκτιμάται ότι μέχρι το 2020 ο αριθμός εξερχόμενου τουρισμού από την Κίνα θα φτάσει τους 200 εκατ. τουρίστες, ενώ η τουριστική δαπάνη αναμένεται να τριπλασιαστεί. Η εκρηκτική αυτή άνοδος αποτελεί μια ευκαιρία για τις χώρες προορισμού, ώστε να επωφεληθούν από αυτό το κύμα τουριστών που επιθυμεί υψηλή ποιότητα υπηρεσιών και εμπειριών. Φαίνεται μάλιστα ότι οι αγορές αποτελούν σημαντικό παράγοντα και οι αγορές ειδών πολυτελείας των Κινέζων πραγματοποιούνται κατά τα 2/3 στο εξωτερικό. Σύμφωνα με την ίδια μελέτη, ο διπλασιασμός των Κινέζων τουριστών μέχρι το 2020 θα έχει σημαντικές επιπτώσεις για τις αεροπορικές εταιρείες και τα ξενοδοχεία, τον ιατρικό τουρισμό, τα παιχνίδια, τα είδη πολυτελείας, την ιδιοκτησία αλλά και τα κρουαζιερόπλοια.

Η Ελλάδα¹ μπορεί να εκμεταλλευτεί αυτήν την εντυπωσιακή άνοδο. Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα της BCG και της TripAdvisor (Δεκέμβριος 2013) με τίτλο “Winning the Next Billion Asian Travelers – Starting with China” σε νέους πλούσιους Κινέζους τουρίστες, οι κορυφαίοι προορισμοί που θα ήθελαν να επισκεφτούν είναι οι Μαλδίβες, οι ΗΠΑ, η Γαλλία, η Αυστραλία, η Ελλάδα, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Νέα Ζηλανδία και η Ιταλία. Μάλιστα, οι προτιμήσεις φαίνεται να συγκεντρώνονται στις μεγαλύτερες πόλεις, τα hot spots και τα παραλιακά θέρετρα. Καθώς αυξάνεται το διαθέσιμο εισόδημα, μέχρι το 2030, 1 δισ. άνθρωποι στην Ασία θα έχουν ετήσιες αποδοχές άνω των \$15.000 και θα στραφούν στα ταξίδια, με την πλειονότητα αυτών να προέρχεται από την Κίνα, ενώ ακολουθούν χώρες όπως είναι η Ινδία, η Ινδονησία, η Ιαπωνία και η Ν. Κορέα. Μάλιστα, αναμένεται ότι οι Κινέζοι τουρίστες θα ξοδεύουν περίπου \$700 δισ. σε ταξίδια στο εξωτερικό.

Αξίζει, τέλος, να σημειωθεί ότι οι Κινέζοι τουρίστες που επισκέφθηκαν την Ελλάδα το 2013 ήταν αυξημένοι πάνω από 160% και φαίνεται ότι ξοδεύουν αναλογικά περισσότερα χρήματα ανά διανυκτέρευση σε σχέση με τους τουρίστες άλλων εθνικοτήτων, με τη δαπάνη ανά διανυκτέρευση να φτάνει τα 116,4 ευρώ και μέσο όρο διανυκτερεύσεων τις 7,7².

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι αναδυόμενες αγορές και οι χώρες BRICs πρέπει να αποτελέσουν χώρες στόχους για τους Έλληνες επιχειρηματίες, διακρατώντας παράλληλα το μερίδιό τους στις αγορές της Δύσης. Αναφορικά με τον τουρισμό, η Ελλάδα θα πρέπει να εκμεταλλευθεί τα μοναδικά γεωγραφικά και πολιτισμικά της πλεονεκτήματα, προσπαθώντας παράλληλα να διαφοροποιήσει το προσφερόμενο προϊόν στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και στις μεταβαλλόμενες προτιμήσεις των αγορών που παρουσιάζουν σημαντικές ευκαιρίες ανάπτυξης. Στο θέμα αυτό θα επανέλθουμε σε επόμενο άρθρο μας.

---

1. Σύμφωνα με τα πρόσφατα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, το ταξιδιωτικό ισοζύγιο της περιόδου Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 2013 παρουσίασε πλεόνασμα 10.137 εκατ. ευρώ, αυξημένο κατά 17,7% σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2012.

2. Πρόσφατα δημοσιευμένα στοιχεία με προσωρινά στοιχεία για την περίοδο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου 2013. Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος, ΕΛ.ΣΤΑΤ., Quantos και Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Budde, F., Tranter, P., Fechtel, A., Wise, A., Lui, V., and Milunsky, T., *Winning the Next Billion Asian Travelers – Starting with China*, BCG (Boston Consulting Group) & TripAdvisor, December 2013.

CLSA, *Chinese Tourist-Exploring New Frontiers*, January 2014.

Goldman Sachs, “What the world wants”, Global Economics paper No. 220, September 2013.

European Travel Commission and World Tourism Organization (2013), *The Chinese Outbound Travel Market – 2012 Update*, UNWTO, Madrid.

HSBC Global Research, *Consumer in 2050: The rise of the EM middle class*, October 2012.

O’ Neill, J. (2012), *Ο χάρτης της ανάπτυξης: Οικονομικές ευκαιρίες στις BRIC και άλλες χώρες*, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη.

Silverstein, M. J., Singhi, A., Liao, C., and Michael, D. (2012), *The \$10 Trillion Prize: Captivating the Newly Affluent in China and India*, Harvard Business Review Press.

UNWTO World Tourism Barometer, January 2014.

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ**

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2014